

FINTA ISTVÁN

MEGTÖRTÉNT ÉS MEGTÖRTÉNHEK

A címlap képe: Erdély, Békás szoros. Fényképezte: Finta Kata 1942

MEGTÖRTÉNT ÉS MEGTÖRTÉNHEK

REGÉNY

ÍRTA:
FINTA ISTVÁN

1960-1970-es években Balatonkenese-Üdülőtelepen

Eredeti gépírásából átírta,
és kiadásra szerkesztette:

leánya: *Finta Katalin*

2017. október 16-tól 2017. október 23-ig

Bende Domokos bevégezte az iskolai tanulmányait; kezében volt a népiskolai tanítói oklevél. Sietett haza, a szülőfalujába. Ebben az időben nehéz volt állást kapni, de nem bánta; arra gondolt, hogy pihen egy pár hónapig, esetleg egy évig is; segít otthon apjának a gazdálkodásban. Kilesett magának egy jó helyet, olyat, ahová hamarosan asszonyt is vihet. Az igaz, hogy a jelöltje még fiatal, most iratkozott be a tanítóképzőbe, de az a négy év gyorsan letelik.

Az történt ugyanis, hogy őt sem kerülte el az úgynevezett diákszerelem. Megtetszett neki egy tizenöt éves kis polgárista lányka, az andrásfalvi román tanító (dászkal) leánykája; arra az erős elhatározásra jutottak, hogy mikor ő is befejezi tanulmányait, összeházasodnak. Hosszú idő, de eltelik.

Amíg ő is tanult, könnyű volt, mert naponta találkozhattak. Egy diák előtt nem akadály a bezárt kapu, könnyű az átmászás a két méter magas deszkakerítésen, és a Jézuskiáltó nevű hegyen át is meg lehet közelíteni Szitáskeresztúrt, ahol a kislány lakott egy ismerős családnál. Mindennapi témájuk volt a tervezgetés, az előttük tornyosuló akadályok leküzdésének mikéntje.

Szilvia apja, Árdeleánu Titusz ugyanis azt határozta el, hogy a lányát majd a szomszéd falu pópájával fogja összeházasítani. Ezt a kislány nem szerette; nem csak azért, mert öreg volt, hanem egyenesen utálta a hosszú, fekete körszakálla miatt. A fiú családja is megsejtette a fiatalok tervét, s még jobban tiltakoztak az ellen, hogy az ősi lófő családjukba egy román lány beférközhessen.

Mindketten dacos, akaratos természetűek voltak, így még jobban ragaszkodtak elhatározásukhoz.

Talán, ha nem lett volna ilyen sok akadály, ez is úgy végződött volna, mint a legtöbb diákszerelem. Domokos azonban helyettesi állást kapott Ilyefalván; fiatalnak nem nagy távolság megközelíteni Sepsiszentgyörgyöt, ahol a kislány a tanítóképzőt végezte. Mikor csak ideje engedte, odagyalogolt; a jószívű felügyelő-tanárnő megengedte, hogy a nagybácsi meglátogassa, sőt, meg is csókolja a kishúgát. A diákszerelem komoly szerelemmé fejlődött. A kislányban már ekkor annyira erősödött a dacosság, hogy még otthon sem akart a szüleivel románul beszélni; kijelentette, hogy ő magyar asszony akar lenni, mert azóta megtudta, hogy az ősei is magyarok voltak.

A képzőben az egyik tanára, dr. Petreszku Emil a híres román költő. Ott ugyan magyarosított a nevén, dr. Péterffy Emil néven tanított, és nagyon szerette őt.

Érdekes ember volt, annak ellenére, hogy nemzetiségére nézve román volt, mindig nagy lelkesedéssel tanított a tárgyát, a magyar történelmet; a régmúlt hőseit senki sem tudta volna szebben ecsetelni, mint ő. Kieszközölte, hogy Domokost kinevezzék állami tanítónak. Mint ilyen, a Kovásznához tartozó Vajnafalvára nyert beosztást az ottani három tanerős iskolához, igazgatónak. Amikor Szilvia végzett, őt ugyanoda osztotta be. A célja nacionalista volt, így remélte, ők ott a tanítványait ne igyekezzenek elmagyarosítani.

A két család ellenkezése hiábavalónak bizonyult; itt hamarosan összeházasodtak. A Hankó-forrás felé vezető úton, egy szép három-szobás villában laktak.

A szerelem nem lanyhult, boldogan éltek. Egy bizonyos, hogy a román anyanyelvű tanulók a román anyanyelvű tanítónőjüktől nem sok román szót hallottak, magyarabb lett a magyarnál. Szentgyörgyön a megyei irattárban ugyanis kinyomozta, hogy a szépapja a napóleoni háborúk idején magyar huszárkapitány volt. Annak utódait valami módon elrománosították; ő visszamagyarosodik.

Kovácsnán három állami iskola is van. A központban a nagy emeletes, sok tanerős, a vasútállomás mellett egy két tanerős a vasutasok, és a fatelep gyermekei részére, és a harmadik a falui hegyek közé benyúló részén, melyet Vajnafalvának neveztek. Itt kizárólag csak románok laktak, a részükre szolgált a három-tanerős állami iskola. A fiatal házaspár itt tanított.

Házasságukból csak egy gyerek született, aki a keresztségben a Zsigmond nevet kapta, ugyanilyen formában talán sohasem hallotta, mert egész életében mindenki csak Zsiga néven hívta. Szép gyermekkorra volt. Lakásuk közel, a hegy lábához, melyet a szép fenyves-erdő borította. Tavaszon, nyáron, ősszel a sok erdei gyümölcs mindig rendelkezésére állt. Gyönyörű kirándulásokat lehetett tenni.

Az iskola román tanulóit pedig vezérükül tisztelték; nem azért, mert az igazgatójuk fia, hanem azért, mert sokkal erősebb volt, mint ők; ő volt, aki a legjobb játékokat ki tudta eszelni.

A népiskola elvégzése után a középiskola következett, ezt a kézdivásárhelyi minoriták gimnáziumában végezte. Itt is volt szórakozásra alkalom; nagy kirándulások a Torja irányában lévő Fehérmartokhoz növény- és rovargyűjtés címén, óriási csaták az intézet közelében lévő Samu nevű rétségen, amely mellett egy nagy bolgárkertészet volt. Így ott olcsón, de legtöbbször ingyen beszerezhették a retek és zöldhagyma szükségletüket. Télen ott volt a Torja és a Kászon patakja, melyen remek korcsolyázó versenyeket lehetett rendezni.

Az igaz, hogy egyszer Szentlélek közelében beszakadt alatta a jég, és nyakig megfürdött a jéghideg vízben, de egy négy kilométeres mezei síkfutás megmentette attól, hogy valamiféle hüléses betegséget szedjen össze.

Vásárhely abban az időben híres volt arról, hogy az egész Erdélyben itt volt a legtöbb varga és tímár.

Utóbbiak egy egész utcát alkottak; ennek a neve Degecia volt. Itt volt elszállásolva ő is Medvésné kis internátusában. Különböző osztályokból két szobában huszonketten laktak. A kosztolást úgynevezett főzetéssel oldották meg; minden héten egyiknek a szülei beszállított annyi élelmiszerfélét, ami az egésznek egy hétre elegendő, és a szállásadó nő abból főzött csekély díjazás fejében, amit növelt az, hogy ő is az egész családjával abból kosztolt.

Az udvaron fából ácsolt nyújtó, korlát volt, ezen lógtak minden szabadidejükben. Szerették a sportot, azt leginkább a kert végében lévő Samu nevű réten, labdázással gyakorolták. Kedvenc szórakozás volt a súlyemelés is; az legtöbbször abban állt, hogy a nagyobb, erősebb, a kisebbet nyakon és fenéken megfogva, a feje fölé emelte, s ha tudta, többször a magasba tolta.

A város pékjai remek sósperceket gyártottak, s azokat az inasok hosszú rúdra húzva árusították. Ezek frissen nagyon törekenyek voltak, így jó fogadásokat kötöttek: „Fogadjunk, hogy le tudok ütni tizenötöt!” Ha aznapi volt a perccel, általában sikerült is. Ha az inas keze felett semmi sem maradt, ő volt a nyertes, megehetette a leütött perccel darabjait, és a másik fizette. Ha nem sikerült, fizetett, és a másik evett. Természetes, hogy az inasokat megvesztegették azért, hogy előre ismerjék az áru minőségét.

Az természetes, - mivel sok volt tímároknál, vargáknál, - az inas, akikkel állandó harcban álltak; ezért nem volt szokásban, hogy valaki magányosan sétálgasson. Ugyanolyan harcokat kellett vívni az internátusban bentlakó tanulótársakkal is, akiket „zupások” névvel tiszteltek meg, mert azoknak a reggelije minden nap köménymagleves volt. Szórakozásnak számított a ministrálás is. Ez kötelező volt mindenkire, felváltva került rájuk a sor. Ugyanis a sekrestyébe megdézsmálhatták a sekrestyés által süttött ostyát, és kisebb adagra redukálhatták az előkészített misebort.

Így jutott el a negyedik év végéig. A tanárai szerették, mert jó eszű és szorgalmas volt. Minden év végén vastagabb fekete betűkkel volt nyomva a neve az év végi értesítőkönyvekben. Az évfűzőkön pedig az első három évben egy-egy tízkoronás aranyat, a negyedik végén pedig egy húszkoronás aranyat kapott jutalmul.

Ez egy diáknál abban az időben felbecsülhetetlen vagyont jelentett. Az öreg hitoktató barát szerint: ez a fiú vagy világhírű ember lesz, vagy az akasztófán fogja végezni. Ugyanis magaviseletből sohasem igyekezett az elsők között lenni, hanem mindent kieszelt, hogy másokat megrézfálhasson, még a tanárait is. Az értekezleteken a szintén a szerzetes igazgató mentette meg, hogy a bizonyítványában ne lehessen a magaviselete azzal, hogy kijelentette: hagyjátok, csak életrevaló.

Az évváró után hazament; előre örült a szép hosszú vakációnak. A szülők úgy határoztak, hogy nem megy vissza a gimnáziumba, mert sok a kiadás, és nem fogják bírni a taníttatással járó kiadásokat. Összeköttetés útján elérték, hogy felvették a székelykeresztúri állami tanítóképző intézetbe teljesen ingyenesnek, ami nekik havonta harminc korona megtakarítást jelentett.

Zsiga ugyan kézzel-lábbal tiltakozott, hogy ő nem akar pedagógus lenni, de az apja meggyőzte, hogy ezen is lehet segíteni; ott ugyanis egy unitárius gimnázium is van, oda minden évben beiratkozhat magántanulónak, és minden évben magánvizsgát tesz a gimnázium megfelelő tantárgyaiból, ezzel a képesítővel egy időben meg tudja szerezni a gimnáziumi érettségi bizonyítványát is. A két iskola tananyaga majdnem teljesen ugyanaz, ezért nem is lesz nehéz; egyedül a latin nincs a képzőben, ezt majd évközben megtanulja. Ha aztán akar, tovább tanulhat az egyetemen.

Zsiga beletörődött. Most úgy is csak az fontos, hogy itt a jó hosszú vakáció, itt a vidám szabad élet. Csodás kirándulásokat tehet a mesés vidéken, de még távolabbi vidékeket is fel tud keresni. Pajtás, társ ezekhez akad bőven, mert a székely falvakban mindig sok volt a diák. Itt ugyan minden családban sok a gyerek, de a szülők úgy gondolkoznak, hogy a nagyobbakat mind taníttatják, sokszor még az egyetemet is elvégeztetik. Azok kezében ott az oklevél, vagy a diploma, ez az örökségük; ami kis vagyonka van, azt az otthonmaradt legfiatalabb, és a leányok öröklik. Ahol nem bírják a taníttatás költségeit, ott ipart tanulnak, inasok, később segédek, vagy gyári szakmunkások lesznek. Ez az oka, hogy az ország hivatalnok seregének legalább egynegyede székely, de legalább is valamelyik őse erdélyi származású.

+++II+++

Zsiga megkezdte a vakációzást. Mindjárt egy nagyobb szabású kirándulást tervezett. A szomszédos Barátoson lakó jó barátját akarta beszervezni társul.

Szép tervet eszelt ki; természetesen gyalogosan, az mindig a legjobb.

Először Torján át a Büdös-barlangig mennének, aztán következne Bálványosvár, Szent-Annató, Tusnádfürdő. Hazafelé Sepsibükkszádon az üveghuta, aztán Málnás-fürdő, Előpatak, Fitos, Fotos, Martonos, majd Angyaloson keresztül haza. Útközben az ismerős tanítók megengedik, hogy az iskolájukban aludjanak, de ha nem is, most jó meleg idő jár, a mezőn minden szénaboglya szállást ad.

Megegyeztek és kidolgozták a végrehatás tervét, aztán indult hazafelé. Útja a rét közelében vezetett el. Ezen a réten sok kovásznyi lakosnak van kaszálója, tehát a szomszédjukban lakó Dema Imrének is, aki olyan jó középbirtokos. Itt volt harminc hold kitűnő rétje, az otthoni határon hatvanöt hold jó kövér szántóföldje, de ezen kívül egy egész havas, a Pilisis nevű, ahol a sok állatát kora tavasztól késő őszig legeltetik.

Teljesen állat-tenyészetre rendezkedett be, a szántóföldein is mind takarmányféléket termelt. Neki volt az országban legelőször vagy ötven vöröstarka svájci tehene két bikával. Ezeknek a téli kiteletetéséhez igazán kellett a jó minőségű széna.

A havason ezeket az állatokat saját pásztora őrizte, aki csak annyit fejt a sok tehéntől, amennyit ő megevett, vagy koszjavítás céljából sajtot csinált, és zsendicét főzött. Tartott ugyan mindig vagy négy-öt süldőt is; ezeknek a sok teje őszre kész hízókká fejlődtek. A többi tejet a borjak szopták ki. Némelyik egy évig is szopott, s így csodálatosan fejlődtek, pótolva a tejet az illatos havasi legelők dús takarmányával. Az általa nevelt bikák ezért országszerte keresettek voltak, ezek hozták neki a legtöbb jövedelmet.

Zsiga örömmel vette észre, hogy az Imre bácsi homokfutója a két szép lóval ott áll a rét szélén. Elhatározta, hogy kocsin tér haza. Ez annál is fontosabb, mert a két falu egymástól legalább nyolc kilométer távolságra van.

Az öregúrral mindenki jó viszonyban élt, szerették őt. Ő volt a falu hírharangja, olyan nem történhetett, hogy azt ő meg ne tudta volna. Rendes szokása volt, hogy kora reggel kiült a kapuja előtti padra, és minden arra járót megszólított, azokkal elbeszélgetett. Csak az volt a hiba, hogy amit ő közölt, csak nehezen lehetett megérteni, mert minden második szava a magyar nyelv közismert „dzsókere” az „izé” volt. Most is azzal fogadta Zsigát:

- Hallottad-e öcskös?

- Mit, Imre bácsi?

- Azt, hogy izé, az izé kapujában megízélte izét...

- Nem hallottam. De kár volna, ha ezt a sok szénát az eső megáztatná.

Úgy látom, hogy már teljesen megszáradt.

- Mit ízélsz? Hogy izé lesz?

- Nézze, Imre bácsi, ott Dobramér pipál.
 - Hát pipáljon, ha van izéje.
 - Igen, de az itteniek azt tartják, hogy ha annak a hegynek tetején köd-sapka ül, akkor itt pár órán belül nagy zenebona lesz.
 - Mit ízélsz, te gyerek?
 - Nézze, Imre bácsi! Az a nagy, félkör alakú hegy Dobramér, azaz Azuga, az a sütökemence-forma a Csukás, az a cukorsüvegre emlékeztető a Schuler, végül az óriás a Bucsecs. Most mindegyik tetején gyűl a felhő. Azt mondják a falusiak, hogy ha innen a „rohadt sarokból” indulnak a fellegek, jó, ha a falu közelében van, hogy hazaérhessen, mire kitör az égiháború...
 - Miféle izé törhet ki?
 - Egy valódi, csinos nyári zivatar... Jó lovai vannak, de nem hiszem, hogy már hazaérkeznénk...
 - Csak nem? Ott az izé, a bódé, ott nem ver meg az izé, de baj volna, ha az izét így szerte találná... Jóska te, gyere csak ide!
 - Itt vagyok, tekintetes úr!
 - Mondd meg a gyűjtőknek, - volt vagy harminc, - hogy, ha az izét mielőtt az izé ideér, beizélik, este mindenki kap egy fél liter izét.
 - Értem, tekintetes úr, mindenki kap egy liter bort...
 - Csak fél liter izét ígértem én...
 - Megér az egy egészet is. Ígérem, hogy elkészülünk.
- Addig is jól dolgoztak a szénagyűjtők, de az ígélet fokozta a munkakedvet. Mikorra a haragos felhők nagy dörgés, csattogás kíséretében a fejük fölé értek, már szépen boglyában volt a széna, sőt, a szélre számítva, szénából font kötelekkel meg is erősítették. Aztán mind odasiettek a deszkabódé-hoz, mert nagy cseppekben megeredt az eső.
- Imre bácsi boldogan sóhajtott fel, aztán az égre tekintve mondta:
- Elkéstél Öreg!
- Ahol ők voltak, nem is volt olyan veszedelmes a vihar, gyorsan átszaladt a fejük felett, de látszott, hogy a hegyek között nagy felhőszakadással nőtte ki magát. A kovásznai patak vízgyűjtő-területe nagy, Pálfeje, Bucsák, Tiszabükk, Jakabhavas, Jáhoros, Semkő, Rozsdás, Ölves, Plisis nevű havasokról mind erre szalad le a víz; bizonyos, hogy megárad a patak.
- A kiskocsira ülve poroszkáltak hazafelé. Ahol egyszer az út a patak közelében halad el, látják, hogy a patak ugyancsak nagyra nőtt; nemcsak az elég tágas medrét töltötte ki, de mindkét oldalon kiöntött, óriási kopasztott fenyőtörzseket sodorva, melyeket valamelyik friss vágásból hozott magával. A kocsis nem állta meg, hogy ki ne jelentse:
- No, Tekintetes Úr! Úgy látom, hogy az Öreg még nem készt el.

- Miért te?

- Azért, Tekintetes Úr, mert a szénánk egy óra múlva valahol Borosnyó táján fog úszkálni.

- Hát izé, az meglehet... De mivel telettetem ki a télen az izéket?

Valóban úgy történt, az áradás magával hordta a boglyákat, amit még megkönnyített az, hogy a viharos szél már előre kissé széjjelterítette azokat.

Abból bizony a teheneknek télire semmi sem maradt, Imre bácsinak is csak az emlék, mert a barátai évekig azzal heccelték:

- No, Imre; úgy látom, hogy most sem késett el az Öreg...

+++III+++

A vasútállomástól fel a műútig, vagy két kilométer hosszúságban, és legalább háromszáz méter szélességben van az ország legnagyobb épületfatelepe. Nagy, téglalapalakú oszlopokban, - kászákban, ahogy itt nevezik, - van felhalmozva a deszka, lécz, és más fűrészáru, sűrűn egymás közelében. A középén végigvezet a nagyvasúti sín pár, hogy elszállításakor könnyebb legyen a rakodás; két oldalt pedig a keskeny vágányú iparvasút halad.

Ez itt sohasem fog, mert - bár naponta sok kocsival visz el a vasút, - felülről ugyanúgy érkezik az utánpótlás.

Két pöfögő törpe mozdony állandóan jár fel a Sikló alá, hogy idevontassa a megrakott szerelvényeket.

A Sikló fölött jó nagy távolságra van Komondó, Gyulafalva, és Husa, három óriás fűrésztelep. Onnan, hasonló kis mozdonyok vontatják a Siklóhoz az új fűrészárut, mások meg a hegyek körül a telephez az újonnan ki-termelt nagy fenyőszálakat, hogy azt ott fűrészáruvá változtassák. A siklón leengedve, mind a fatelepre jut, állandóan szaporítva az ott felhalmozott száraz és gyúlékony anyagot. Akaratlanul is arra gondolt mindenki, aki mellette elhaladt, hogy mi lesz, ha ez egyszer meg találna gyulladni?

És ez, már másnap bekövetkezett. A diákság éppen a piactéren gyülekezett, hogy tanácskozást tartsanak arról, hogy mivel töltsék el a napot, amikor felcsaptak a lángok a fatelepen. Természetesen rohant oda mindenki. De nem csak ők, hanem a környező falvak népe is mind oda özönlött. Nem azért, mintha oltani akarnának, mert tudták, hogy az lehetetlen, csak csodálni a soha nem látott látványt nem akarták elmulasztani. Csak déli irányból lehetett megközelíteni, mert onnan fújt a szél. A másik oldalon még az érés előtt álló gabonatablák is lángokban álltak.

Egymás után gyulladtak ki a közeli kászták, halmok, mindkét irányban gyorsan terjedt a tűz. Előrelátható volt, hogy le is fog égni az egész óriási fa-telep, de a vasútállomás és az ott lévő lakások is. Itt már csak a csoda segíthet.

És a csoda létrehozása megvillant az egyik nagyobb diák elméjében. Az jutott az eszébe, hogy a telepet a középtájon a régi postaút szelte át; arra gondolt, hogy lehetne azt a rést megszélesíteni.

Elkiáltotta magát:

- Emberek! Jól figyeljete! A felettes hatóság engedélyt adott arra, hogy mindenki annyi deszkát szállíthat haza a régi postaúttól a vasútfelőli oldalról, amennyit tud. Visszaadni nem kell!

Csoda történt.

A sokezes tömeg széthullott, hogy rövidesen lovas és ökrös szekerekkel térjen vissza. Aztán a diákság irányítása mellett megrakodtak, sietve szállították haza.

Némelyik többször is megfordult. A nyílás több mint száz méterrel szélesedett úgy, hogy mikor a tűz elérte az utat, útjában már nem talált gyúlékony anyagot.

Még így is féltek, hogy a nagy hőségtől segítve átugorhatja a távolságot. Szerencsére egy gyorsan keletkező nyári zivatar kissé megloccsolta a meg nem gyulladt kásztákat.

A leleményesség megfékezte a tüzet.

A tulajdonosok azonban visszakövetelték az elhordott anyagot, de azok, akik elhordták, gondoltak erre, azért gyorsan beépítették, felhasználták: új ólakat, ketreceket gyártottak abból, vagy a finom asztalos deszkákból új deszkakerítéseket fabrikáltak; nem vitt oda vissza senki egy szálát sem.

A csendőrség sokáig nyomozott, hogy megállapítsa, hogy ki volt az engedélyező, aki erre bízta a tömeget. De a diákság ezúttal is összetartott, nem jutottak eredményre.

Öt diák így is a bíróság elé került, köztük Zsiga is. Mikor az ő kihallgatására került sor, bátran kijelentette:

- Örökké sajnálni fogom, hogy nem én voltam, de csak azért, hogy ilyen okos gondolat nem támadt az én fejemben. Büszke volnék, ha én tettem volna.

Mit akarnak a tulajdonosok?

Most nincs jó ára a faanyagnak, szerintem azok jól bebiztosították, és maguk gyújtották fel, hogy így könnyebben megkaphassák annak értékét. Azokat kellene a bíróság elé állítani.

Valószínű, hogy a bíróság is hasonlóan gondolkozott, ezért nem is tehettek mást, mint felmenteni a vádlottakat.

Kovászna a legérdekesebb fürdőhelyek egyike. Ha valahol a világ más tájain egy szerény ásványforrásra találnak, rövid idő alatt világhírű fürdőhellyé varázsolják. Itt, ahol százzszámra van ásványvíz-forrás, nem sokat törődnek vele. A valóság az, hogy ha valaki az udvarán kutat ását, ott ásványvíz fakad. Az egész faluban csak három édesvizű kút van. Ezt issza ott minden ember, állat, ezzel főznek, sőt, ezzel mosnak is. Ezért van az, hogyha egy kovásznai ember valahol megjelenik, azt hiszik, hogy piszkos ingben jelent meg, mert a nagy vastartalom miatt nem patyolat-fehér a mosóvíz is. Még a patak medrében is sok ásványvízforrás van. Sőt, a piactér mellett, éppen annak közepén van a legkedveltebb vasas-szénsavas forrás; ezt mindig tömegek keresik fel. Vásárok alkalmával sort kell állni, ha valaki közelébe szeretne jutni. Azt körülvették cementgyűrűvel, és a partról deszka-pallón lehet megközelíteni.

Itt nincs strand, medence, uszoda. Néhány vállalkozóbb szellemű gazda a telkén szerelt össze nyolc-tíz deszkakabint. Felszerelve azokat fürdőkáddal, a saját kútjából kimert, nagy katlanokban előmelegített ásványvízzel tölti meg; ez a vendégeknek a fürdője. Még a Hankó nevű helyet sem fejlesztették, habár ott már hektárnyi területen vasas, kénsavas, szénvasas, jódos, sőt, sós forrás, borvíz, alig van olyan víz, amilyen máshol mindenütt van.

Valahol, a föld mélyében, úgy helyezkednek el a különböző irányból ide lejtő vízzáró rétegek, hogy itt érik el a felszínt. A helybeliek gyakran keresik fel, mert a Hankó vizével kevert palacsinta lesz a legfinomabb, porhanyós és omlós.

A sok jobbnál-jobb ásványvízből csak egyet palackoznak, a Horgász-forrás vizéből. Ez nagyon kelendő, még Amerikába is eljut, mert talán egyedüli az ásványvizek közül, amelyik jól bírja a tengeri szállítást. Itt az ásványvizeket egyszerűen csak borvizeknek nevezik; ugyanis szódavíz helyett ezt használják a bor hígítására. A Horgásznak még ezek között is van előnye, megmutatja, ha a kocsmáros vizezi a bort, vagy annak szeszfoka nem éri el a tízet; az ilyen borokat megbarnítja; kizárólag csak pecsenyeborokhoz lehet használni.

Az a legérdekesebb, hogy a sok ásványvízforrás ellenére, Kovászna mégsem ezekről kapta a hírét, hanem a Pokolsártól. Ez egy úgynevezett sárvulkán, mely régebben elég gyakran kitört, elárasztva a környéket iszappal. A legutolsó erősebb kitörés a millennium utáni években történt.

Ekkor magasra hányva az iszapos sűrű vizét, nagy morgás közben nemcsak a piacteret, hanem a környéki házakat is teleszórtá iszappal.

Az előljáróság úgy segített ezen, hogy az ásott nagy gödörbe több mint háromszáz kocsi követ hordatott. Ez megfékezte; azóta csak olyan araszforma magasra bugyog fel a vize. Deszkából egy nem nagyon nagy fürdőt húztak körben, kabinokkal, ahol naponta váltakozva fürödhetnek férfiak és nők. Később középen deszkafallal szétválasztva, egyszerre is lehetett fürödni, de a diákság jóvoltából már napok múlva tele voltak fúrt lyukakkal a válaszfalak. Igaz, nem sok haszon származott abból, mert abban az időben a nők a nyaktól a térden alul érő, hosszú fürdőruhát viseltek.

A nagy elhagyatottság ellenére, Kovásznát évente mégis jelentékeny számú fürdővendég keresi fel. Ezek magánházaknál bérelnek szobát a szezon idejére, s onnan járnak fürödni. Reggelenként kitűnő ébresztőt nyújtanak a kivonuló konda és a csordák; azok pásztorai nagy marhaszarvtülkök fújásával jelzik a gyülekezőt. Aztán van egy vendégeket kiszolgáló hely is, a Sétatér. Valóban sűrűlombú fák árnyékolják azt a helyet, mellette meg akad nyári vendéglő is, ahol hűsítőket lehet vásárolni. Naponta térenéz is lehet hallgatni. Egyedüli hibája ennek, hogy teljesen párhuzamosan halad a baromvásártérrel, melytől csak az Árpád-forrás felől erre siető kis patak választja el. Esőzések után napokig a kigőzölgés nem a legkellemesebb illatot árasztja.

Az évenként visszatérő vendégek ezt már jól ismerik, ilyenkor üres a sétatér; inkább kirándulni mennek. Az nem nehéz, mert a környék valóban szép, a természetbarátok csodás túrákat szervezhetnek. Bevásárolhatnak, a kereskedők mind örmények; az élelmes faj, mindent beszereznek, amire a vendégeknek szükségük lehet.

+++V+++

Zsiga egyik nap Imre bácsi kapuja előtt haladt el; aki szokása szerint akkor is ott ült a kispadon. Nagyon gondterhelt arccal nézett a világba. Megállt előtte, megszólította:

- Mi baj, Imre bácsi? Ma már biztos, hogy nem lesz zivatar...

- Nagyobb izém van annál! Ma mindenki a mezőn izél. Nincs, aki az izét felvigye a pásztoromnak...

- Bizony, aratási idő van most, aki mozogni tud, az most mind a mezőn foglalatoskodik.

Most annak van az ideje. Mit szólna hozzá, ha én azt mondanám, hogy felviszem az ételt a pásztorának?

- Te izé, te gyerek; megtennéd, hogy felvinnéd az étét?

- Igen, megteszem szívesen, Imre bácsi.

- Hát, ha majd megházasodsz, majd szép étet adok én neked!

- Előre is megköszönöm a szép nászajándékot, de most csomagoljon össze, mert délután indulok.

- Hogy az izébe, hiszen izé, este lesz, mire odaérsz.

- Csak reggel megyek oda a gulyához; estére meghálok a Kitérőben Szabó bácsiéknál; máskor is úgy szoktam.

- Az már más, ha ott izélsz... Aztán, ha majd visszajössz, nézz be hozzám, de egy barátod is hozhatod; adok nektek abból a harmincéves izéből. Olyat még az öregapád sem izélt, mint izé, öreg borocska az.

Ez az ígéret valóságos csodának számított, mert valóban volt neki egy hordócska régi évjáratú bora, amelyből csak a legjobb barátait lepte meg, de azokat is csak kivételes alkalmakkor. Az öreg sietve bement, hogy összecsomagoljon. Zsiga is hazatért, hogy bejelentse távozását. Ezt már otthon megszokták, és nem is szóltak ellene.

Egy óra múlva, hatalmas hátizsákkal felszerelve ott hasalt a Hankó előtt a kisvasút töltése mellett. Nemsokára feltűnt a szerelvény. A kis mozdony erősen pöfögött, mert itt emelkedik a pálya.

- Halló Ilia! Állj meg egy kissé, hogy felülhessek. Én is oda igyekszem, ahová te. Legalább lassíts!

A mozdonyvezető szót fogadott; megteszi ezt ő szívesen azoknak, akikkel jó ismeretségben van. Zsiga először feldobta a nagy hátizsákokat, aztán ő is feltelepedett a platós kocsira; így nevezik itt a deszka szállítására használt lapos kocsikat. A szélére ült, lelógatta a lábát, rugdosta a sínek melletti virágzó kórókat. Az ilyen kisvasút alaposan összerázza az embert, különösen, ha lassít, vagy gyorsabbra kapcsol, mert a kapcsolásnál nincs rugózása; alapos rántást, vagy lökést érez az ember. Aránylag gyorsan halad fölfelé is, mert csak üres kocsikat visz. Lefelé még gőzre sem sok szükség van, inkább fékezni kell, mert mindvégig lejt a pálya. Rövidesen elhagyták Vajnafalvát, és egészen a hegyek közé jutottak az úgynevezett Tündérvölgybe. A látvány valóban tündéri, jobbról, balról meredek hegyoldalak sűrű fenyvesekkel benőve, a levegő ózondús, fenyő- és gyantaillatú.

Az egyre szűkülő völgyben egyhangúan pöfögött tovább a kis mozdony, minden kanyar előtt hosszasan huhogva, hogy előre figyelmeztesse az esetleges sínek között járókat; ugyanis a gyalogosok rendszeren ezt használják ösvényül.

Aztán elhaladtak a Horgász-forrás előtt, s bekanyarodtak a Sikló alatti állomásra, ahol már várta a kis mozdonyt az előre összeállított szerelvény. Zsiga megköszönte Iliának az ingyen fuvart, s batyujával a siklóvasút indulási helyéhez sietett. Jól tudta, hogy az újabb rendelkezés szerint azon utazni szigorúan tilos, mert nemrég egyszer elszakadt a vonókábel, és a baleset még emberáldozatot is követelt.

Viszont azt is jól tudta, hogy a felső állomásig ezernyolcszáz méter a távolság, s addig csak állandóan emelkedő hegyoldalon lehetett feljutni; ösvény vezetett a sínek közelében. De ebben a nyári melegben nem a legkellemesebb ilyen kapaszkodón sétálgatni. Ő bizonyos volt abban, hogy neki nem kell kapaszkodni.

Leült az állomás melletti kispadra, mintha csak pihenni akarna. Szóba állt az indító kezelőjével.

- Gergely bácsi! Még mindig nem szabad felülni a kocsira?

- Bizony, öcsém, az most még jobban tiltva van.

- De ezzel az óriási csomaggal ebben a pokoli melegben megveszek, amíg oda felérek.

- Annyit megtehetek, hogy a csomagodat felteheted. Majd telefonálok föl, hogy vigyázzanak rá, amíg felérsz. Te csak indulj fel oda gyalog; fiatal vagy, nem árt meg egy kis séta.

- Indulok azonnal, csak előbb kipihenem magam.

Az öreg mosolygott magában, nagyon jól tudta ő, hogy mi következik.

A telefon csöngetett, az öreg beszélt, következett a kocsí indítása. Az idős ember kezdte felengedni a féket, kihúzni a rögzítőt, hogy ezt tehesse, hátat kellett neki fordítani. Zsiga csak ezt várta, mikor mozdult a kocsi, ő már ott volt rajta, azt megállítani többé nem lehet, amíg föl nem ér. Vidáman integetett az örnek, aki öklével fenyegette, de olvasható volt az arcáról, hogy csak tréfából teszi. Őt felelőssé tenni nem lehet, mert háttal kell fordulnia az indításnál, s nem láthatta.

Az alsó felétől a középig csak egy sín pár vezet, középen a görgőkkel, melyeken a kábel szalad. Középtől kettős lesz a sín pár, ott kerüli el egymást a le- és felhaladó két kocsi. A felső kocsi mindig egy deszkával, vagy más anyaggal terhelt kisvasúti kocsival van terhelve; ennek a túlsúlya képezi a hajtóerőt; azaz itt motorra nincs szükség; az alsó az üres kocsikat viszi fel. Inkább fékezni kell, nehogy nagy legyen a gyorsulás.

- No, te betyár, hát megint csak felszöktél a kocsira? Gergely jelezte telefonon, hogy potyautas jön.

- De csak nem haragszik azért Bandi bácsi? Pokoli meleg van most hegyre kapaszkodni. Mindenesetre köszönöm az ingyen fuvart.

- Tudod, hogy én úgy sem tehetek arról, ha ott lenn valaki felugrik. De azért még most is elfogadom azt a pár jó szivart, amit ilyenkor hozni szoktál; gondolom, hogy most sem felejtetted el.

Valóban, Zsiga öt szép nagy szivart varázsolt elő a zsebéből. Az öreg azonnal, boldogan gyújtott rá az egyikre. Aztán barátságosan elbeszélgettek addig, amíg felülről jövő vonat beérkezett az állomásra. A sikló addig még ötször tette meg az utat.

Aztán barátságosan elbúcsúzott, mikor a szerelvény érkezését kísérve, a mozdony nagy huhogással befutott az állomásra. Ott lekapcsolták a hozott megrakott kocsisort, s azzal az előkészített üresekhez kapcsolódva, már indult is visszafelé. Természetesen, Zsiga már ott ült a legutolsó kocsin. Azért ott, mert a mozdonyt itt fával fűtik. Erre igen alkalmas a fűrésztelepeken levágott boronavégek. Csak az a baj, - bár kitűnően lángolnak és melegítenek -, hogy a kéményen sok szikra csak úgy száll kifelé... és könnyen kikegyti a ruhát. Az igaz, hogy esténként nagyon szép látványt nyújt.

A sikló felső állomása körülbelül a tengerszint felett ezerkétszáz méter magasságban van. Innen ugyanolyan iparvasút vezet a fűrésztelepek felé, mint az alsó; csak hogy sűrű fenyvesek között, néhol nagy szakadékok mellett, gyakran fából összerótt hidak, viaduktokon át halad a hegyek oldalán végig. A látvány igazán gyönyörű, de nem mondható egészen veszélytelennek. Aki egyszer végighaladt itt, az sohasem felejtí el.

Nemsokára megérkeztek a Kitérő nevű állomásra. Már a neve is sejteti, hogy milyen célból épült; itt térnek ki egymás útjából a föl- és a lefelé haladó szerelvények. Minden állomásnak van főnöke; itt ezt a tisztséget egy távoli rokonunk, Szabó bácsi töltötte be; ott lakott télen-nyáron át a családjával együtt. Ugyan nem mondható nagycsaládnak, rajta kívül csak a feleségéből és egy olyan húszéves-forma nagylányból állt.

Nagy szeretettel fogadták a vendéget, mert itt az ilyen ritkaságnak számít; a fogadtatás az előző évekhez hasonlított, azaz átölelték a vendéget. Zsiga, aki ekkor már a tizenhatodik életévet taposta, életében először érzett valami olyat, amit eddig sohasem tapasztalt; a fejlett nagylány csókja, ölelése egészen másforma érzéseket keltett benne, mint amit eddig érzett hasonló alkalmakkor, másoktól. Ez az érzése még este is megmaradt, alig tudott elaludni valamennyit a részére átengedett különszobában. Hajnalban már az első szerelvénnel tovább indult. Miska bácsit, a mozdonyvezetőt megkérte, hogy a következő állomásnál, Pop Ivánnál, álljon meg, vagy legalább is lassítson, hogy a nagy csomagjával le tudjon szállni, aki megígérte, azonban ő élt a gyanúperrel, mert jól ismerte, hogy szereti megtréfálni az embereket.

Már vele is többször megtette, hogy ott még inkább gyorsított is, aztán csak jó távol tette le; gyalogolhatott vissza egy darabon. Most előre felkészült hasonló esetre. Leugrásban már kellő gyakorlatot szerzett.

Amikor észrevette, hogy gyorsítani kezd, előbb a csomagot dobta le, aztán menetirányban előre ugrott; így is jól végiggurult a töltés oldalán, de nem üthette meg magát, mert puha mohaszőnyegre esett. A mozdonyvezető integetett vissza, de ő haragosan megfenyegette, sőt, megmutatta neki a nemzetközi jelt is.

Innen már nem volt nagyon messze a célja, csak egy enyhe füves oldalon kellett felkapaszkodni, hogy elérje a kalibát, ahogy a pásztorok a deszkából összeeszkábált tanyájukat nevezni szokták.

Idejekorán érkezett. A vöröstarka gulya még a karámban volt. A pásztor azzal foglalkozott, hogy a süldők fából ácsolt vályúját telefejje, amit azok mohón felszippantották. Majd, amikor jóllaktak, belehemperegtek. A kutya, három borjú nagyságú hatalmas állat nagy csaholással szaladtak vele szembe, csak akkor csendesedtek el, mikor hozzájuk szólt. Ismeretlennek nem tanácsos errefelé járni, hamar leszedik róla a nadrágot.

A pásztor, mikor befejezte a fejést, sietett, hogy megvendégelje a korán érkezett látogatóját. Volt is mivel, éppen most készült el a bográcsban a zsendice, Zsiga kedvenc csemegeje.

Ugyanis előző nap egy nagy sajtot készített kosztjavítás céljából. Ma ennek a visszamaradt savóját melegítve, az abban maradt sajtanyag összeugrik, ha úgy, a levétől eszik, annak a neve: zsendice, igen ízletes ennivaló, az itteniek szerint a tüdőbajnak egyedüli ellenszere. Ebben annyiban igazuk is van, mert ahol ezt készíteni szokták, tiszta, ózondús levegő, a klíma pedig magaslati, ennek valóban lehet valami gyógyító hatása. Ha a zsendicét leszűrjük, a sajtruhában maradt anyagot édes ordának nevezik, ami palacsintába tekerve igazi csemege.

A pásztor örült, hogy ezekkel megvendégelheti Zsigát, aki az elmúlt években is sokszor felkereste. Annak is örült, hogy legalább most, emberfele teremtménnyel beszélgethet, mert április végétől november kezdetéig nem sok emberrel találkozik. Egyedül él állataival, a havasok közepén. Ő ugyan nem volt teljesen egyedül; vele volt tízéves kislánya, aki olyan bojtárfele szerepet tölt be, egyben tanulta a pásztorkodás mesterségét, mert valószínűleg ő is azt fogja folytatni, ha nagyra nő.

- Van-e sok pisztráng a folyócskában, Juon? Hoztam magammal jó pisztráng horgokat. Szóljon a fiának, Dimitrinek, hogy keressen nekem valahol egy jó hosszú, vékony botot, amire a horgokat felszerelhetem.

- Hagyja csak az Úrfi azt a rudat. Fogunk mi pisztrángot horog nélkül is, annyit, hogy haza sem bírja vinni; mi is csinálhatunk azon felül magunknak finom halászelevet.

Zsiga nagyon jól ismerte a Hon halászati módszerét, sőt, számított is arra, hogy így lesz. Reggeli után Juon intézkedett.

- Dimitri! Te itt a tetőn ebben a kövér fűben legelteted a marhákat addig, amíg mi visszajövünk. Akkor se félj, ha farkasok, vagy akár medve törne a csordára; azokat elintézik a kutyák.

Aztán elindultak ketten a sűrű fenyves között, le a kis folyóhoz. Ez a Bodza-folyónak az egyik bővizű ága.

A vize kristálytisza, alig arasznyinak látszik a vize, mélyebben meg lehetne olvasni a kavicsot, csak ha belemegy az ember, veszi észre, hogy az mindenütt legalább egy méter mély.

Ahova ők érkeztek, valaha egy vízi fűrész működött; ezért van még meg az árok, amely a vizet nagy vízikerekre vezette, hogy az a forgásával hajtsa a gépezetet. A fűrészmalomnak már nyoma sincs, de az árok még megvan, s ott jó térdig érő víz folyik. Itt fogtak a különös halászhoz.

- Az Úrfi álljon be itt, az alsó végén a víz közepére. Semmi mást nem kell tennie, csak állandóan tapiskáljon. Egyébként is, a pisztráng, ha veszélyt érez, mindig felfelé menekül, és ott leszek én.

A kiágazáshoz sietett, ott legelőször is egy vastag boronát fektetett át az árkon, jól megerősítette nagy szikladarabokkal. Aztán a magával hozott kapával a mederből a kavicsot, de a nagyobb köveket is felhozta mindaddig, amíg teljesen el tudta zárni, hogy oda a víz többé nem tudott befolyni. Mivel ott működött, az árokban lévő pisztrángok arra sem tudtak elmenekülni. Aztán lassan lefolyt a víz az árokból, csak a gödrökben maradt valamennyi; a sok hal mind azokban szorult össze. Nekik nem volt egyéb gondjuk, csak össze kellett szedni.

Most még a szokottnál is jobb fogásuk volt. Juon hamarosan gyártott egy fatarisznyát, ami egy fenyőfa lehántolt kérgéből készül. Derékban visszahajlítják és a kéregből készített abronccsal összefogják, hasonló csíkból fogót ragasztanak rá. Egy kihegyezett fácskával átszúrva, kitűnő alkalmatosság lesz belőle. A kászuly elkészült, - így nevezik, a pásztorok, tele-tömködtek pisztrángokkal. Ami nem fért bele, abból majd halászelevet készítenek maguknak.

Visszatértek a tanyájukhoz. Ebédre a Zsiga által hozott sertés-tarjából nyárson jó zsiványpecsenyét sütöttek. Aztán a halakat pucolták, estére aztán elkészült a finom halászlé. Ez az igazi, mert ennek a halnak nincs szálkája, bátran lehet megenni.

Este a kaliba előtt üldögélve sokáig beszélgettek. Szép, holdvilágos este volt. Csak akkor mentek be a kalibába, mikor már kezdett hűvösödni. Ott középen hasábokból jól megrakva nagy tűz lobogott, körülötte feküdtek végig a földön, hogy aludjanak egyet reggelig.

A tűz felőli oldal nagyon meleg, a hátsó-részük pedig fázott, mert a havasokon még nyáron is a fagyponthoz közelébe esik a hőmérőben a higany. Ezen úgy segítettek, hogy időnként az ellenkező oldalukra fordultak.

Éjfél tájban erős kutyaugatásra ébredtek. Mindhárman felugrottak és kiálltak a kaliba elé; a holdvilágnál tisztán lehetett mindent látni.

- Nézze csak, Úrfi! Látogatónk érkezett, nem is egy, hanem két medve. No, most megmutatják a kutyáim, hogy mit tudnak.

Ekkor valóban mesébe illő látványban volt részük. Az összes tehén felugrált, és a kerített karám közepén szaladtak össze úgy, hogy az idősebb állatok kört alkottak; annak közepén voltak a borjak. Minden állat a szarvával kifelé állt meg. A kutyák pedig megkezdték a támadást. Kettő az egyik medvére rontott, az egyik hátulról ráugorva, beleharapott annak a lábába. Mikor az dühösen arra fordult, már messzire volt tőle. Ugyanakkor a másik az ellenkező oldalán harapott bele. Ez így ment jó hosszú ideig, amíg a medve látta, hogy nem boldogulhat velük, visszavonult és elmenekült.

- De a másik medvét csak az az egy kutya nem tudja elkergetni, - szólalt meg Zsiga.

- Nem kell azt féltetni, mert annak kölykei vannak éppen ott, ahol a medve van; az nem hagyja magára.

Dühös harc keletkezett a két állat között. A kutya volt a kisebb, de az volt fürgébb; egymást kellően összemarták, de végül is a kutya lett a győztes; a medve itt is elmenekült. Ezt annál is inkább tette, mert a pásztor állandóan kiabált, biztatta a kutyáit, így tudta, hogy a medve csak vesztes lehet. A medve fél az embertől, velünk csak akkor veszi fel a harcot, ha nem tud kitérni előle, ha lehet, elmenekül.

Az érdekes látvány után sokáig beszélgettek. A pásztor megtörtént eseteket mesélt el, amilyenek itt fent a havasokban néha-néha megesnek. A gulyánál leginkább arra kell vigyázni, hogy az állatok közül nehogy egy is lekóborogjon; ha csoportosan vannak, csak ritkán esik áldozatul egy is, különösen, ha a pásztornak jó kutyái vannak. A juhnyájakra sokkal veszélyesebb, ha farkasok támadják meg, mert ezek rendszerint csapatosan járnak. Ha a pásztor nem óvatos, és azok a nyáj közé bejuthatnak, igen nagy kárt okoznak. A farkas nem elégszik meg, ha egy állatot sikerült leütnie, hanem egymás után marcangol össze többet is, és csak a vérengzés után fog a falatozáshoz.

Zsiga reggel hazafelé is korán indult. Most könnyebb volt a vonatra való felszállás, mert mikor lefelé halad a szerelvény, a mozdony minden alkalommal itt vesz vizet az állomás melletti bővizű patakból. Kényelmesen elhelyezkedett az egyik a fékezőknek fenntartott helyen. A vonat gyorsan haladt a Sikló felé; a Kitérőben csak integetett a rokonoknak.

Felülről körülményesebb a lejutás, mert a terhelt leinduló kocsikra régen sem volt szabad utasnak felszállni, mert nagyobb a baleset-veszély. Nem is kísérletezett azzal, hogy engedélyt kapjon a felszállásra, hanem szépen elbúcsúzott az őről, és elindult lefelé az oldalon. Az őr nem szólt semmit, mert úgy is tudta, hogy mi következik, előre mosolygott a diák leleményes elgondolásán.

Zsiga ugyanis nem messze az indulási helytől meglapult a sűrű bokrok között. A kocsik indulásakor csak lassan halad, s mikor a vonalában ért, egyszerűen felugrott annak a hátsó végére. A sikló kocsija, melyre a deszkával rakott kocsit feltolják, elől majdnem három méter magas, de a hátsó vége majdnem sírolja a síneket, így még ugrani se kell, csak egyszerűen fellépni rá.

Zsiga most is így tett, s onnan vidáman integetett vissza az őrnek, aki nevetett és vidáman intett vissza neki. Hamar leért az alsó állomásra.

Nemsokára a falu felől megérkezett az alsó szerelvény; le hagyva az üres kocsikat, a megterheltek elé kapcsolódott, és azonnal indult a falu felé. A barátságos vezető a Hankó-forrásnál megállította egy percre Zsiga kedvéért. Vidáman sietett haza.

Tudta, hogy a szülei megöriknek a hozott halászsákmánynak, mert itt annak ellenére, hogy a hegyi pataokban bőven van pisztráng, de hozzájutni mégis nehéz.

+++VI+++

Amikor hazaérkezett, vendégeket talált otthon; a rendes nyári vendégek voltak, akik minden évben visszatérnek, és az egész szezonra kibérelték a kiadó szobánkat; ez a szüleinek nem megvetendő mellékjövedelmet jelentett. Dr. Péterffy Emil, az apja volt tanára érkezett a családjával; felesége, és a kislánya jött vele.

Az asszony a Balászfalvi pópának, aki az erdélyi románság egyik vezetőjének számított, volt a leánya. Csupeáni Tódor volt talán a legnacionalistább, legsovinsztább a vezetők között, így a leánya is követte őt ezen a téren; magyarul még csak egy szót sem ejtett ki még otthon a családja körében sem.

Csak az egyetlen kislányuk volt, akit Teodóra névre kereszteltek. El lehet képzelni ennek a helyzetét. Apja a nap jelentékeny részét a tanítással töltötte, otthon pedig az írói teendői töltötték ki minden napját. Az anyja nagyon kényelemszerető nő volt, aki minden nap csak úgy déltájban kelt fel az ágyból, de a nap többi részében sem sokat törődött a kislányával. Annak egyedüli társasága az öregedő, mogorva román cseléd volt.

Keresztúron csak magyarok élnek, ezek gyerekei közé még véletlenül sem engedte, nehogy magyar nyelven tanuljon.

Otthon nem sok szeretetet kapott, ezért el lehet képzelni, hogy milyen örömet szerzett neki a nyár. A vendéglátók szeretettel foglalkoztak a négyéves aprósággal; hiszen nincs kedvesebb, mint egy ilyen kisgyerek naiv kérdezősködése.

A legjobb barátja már az előző években is Zsiga volt, a nagy diák, mert ő is szívesen eljátszogatott vele, hűségesen felelt az érdekesnél érdekesebb kérdéseire, de azt követelte, hogy a csöppség magyarul feleljen neki. Szórazkóztató volt megfigyelni, hogy az apróság milyen nagyon igyekezett ellesni egy-egy hallott magyar szót. Utána azonnal a nagy barátjához sietett, hogy eldicsekedjék az új tudásával. Most is a cigány-barna, kócos hajú kislány volt az első, aki a hazaérkezőt észrevette, és a nyakába ugorva, puszilgatta.

- Kapsz tölemtől puszi sok, Zsiga.

- Mondtam neked már tavaly, hogy nem Zsiga, hanem Zsiga...

- Én úgy mond: Zsiga.

- Most sem jó. Zsiga. Tanulj magyarul, Dóri.

- Én vagy Dóri Szigának. Én vagy Dóri Szigának, - és ugrálva sietett a többit is értesíteni a fiú hazaérkezéséről.

- Zsiga jött, s mondott, hogy Dóri nekemnek...

Ettől kezdve az egész nyáron Zsigát mint árnyék követte; s ha hazulról távozni akart, akkor is utána szökött. Zsiga sokszor szívesen magával is vitte; türelmesen felelgetett neki románul, de mindig követelte, hogy magyarul is mondja a mondanivalóját. Ez bizony, nehezen ment a csöppségnek, aki otthon sohasem hallhatott magyar szót. Zsigát viszont remekül szórakoztatta egy-egy nyakatekert mondása. A kis Dóri csodásan boldog volt, mikor órákon át sétálgatott a nagyfiúval. Mindig fecsegő eleven kis ördög volt; Zsiga alig győzte kielégíteni a kíváncsiságát. Ha Zsiga valahova leült, azonnal az ölében termett, átölelte a nyakát, puszilgatta, és mindenféle módon hízelgett neki. Nem csoda, az első ember ez a nagy diák, aki szeretetet mutatott iránta.

Vacsora után most is az első volt, hogy az ölében termett.

- Sziga. Enyémnek Sziga...
- Nem monddod jól! Zsiga vagyok!
- Sziga, Sziga...
- Most sem jó. Mondd újra!
- Sziga! Dóri van tiednek feleség.

Az egész társaság jól mulatott a kislány korai felajánlkozásán. Zsiga komoly hangon kezdte románul magyarázni:

- Nézd, Dóri! Még kicsi vagy, én pedig nagy...
- Baj nem van. Én nő nagy, Dóri vár meg tiedet...
- Hát, tudod, addig sok évnek kell eltelni, legalább tizenöt évnek. Az biztos, hogy akkor te szemrevaló fehérnép leszel. Így még az sem lehetetlen, hogyha összehoz a sors, hogy feleségül veszek.
- Zsiga vesz engem feleség. Én lesz nekednek feleség.
- Jó, ebben megegyeztünk. Feleségül veszek, ha nagyra nősz. De van egy feltételem, csak akkor, ha megtanulsz magyarul, mert nekem csak magyar asszony lehet a feleségem.
- Dóri nő, és lesz magyar, tiednek feleség.
- Rendben van. Most pedig hallgass, mert akarom hallgatni, amit a nagyok beszélnek.
- Dóri jó, hallgatolsz...

Szorosan odabújt a fiú melléhez, és boldog mosollyal az ajkán, nem-sokára elaludt. Zsiga óvatosan vitte az előre elkészített fekhelyére, s ott gondosan betakargatta, aztán visszatért a beszélgetőkhöz. Azok már a nagy beszélgetés mellett, már poharaztak, folytatták az előző évben megkezdett vitát, mely véget nem érőnek ígérkezett; az egyik a magyar, másik a román szempontot képviselt, melyet sehogy sem sikerült nekik egyeztetni. A visszatérő Zsigát az apja a következő szavakkal fogadta:

- Nos, Zsiga, neked ugyancsak hamar jelentkezett menyasszony, a jövőendő életedre. Jól vigyázz, mert, ha ez a kis cigányképű csöppség meg-nő úgy másfél évtized múlva, csodálatos szépség lesz. Nem gondolnám, hogy akkor is ilyen könnyen kuporodna-e az öledbe...
- Nem baj, ha nagyon szép lesz, de csak akkor lehet belőle valami, ha magyar lesz.
- Olyan nagy baj a te szemedben, ha valaki román? - kérdezte a tanár.
- Bajnak éppen nem baj, Tanár úr, de én mégis csak magyar nő fogok feleségül venni, ha megnövök; minden ősöm magyar nemes volt.
- Hiszen a te anyád is román...

- Bocsánatot kérek, de én utánajártam a szentgyörgyi levéltárban, ezért biztos vagyok benne, hogy az ő szépapja: Erdélyi Dávid, Bethlen Gábornak volt a szállásmestere, jó magyar vitéz. Csak a pópák mesterkedése, hogy a család elrománosodott. Most pedig egyszerűen visszamagyarosodott...

- Nem vonom kétségbe az állításodat, mert ilyen a múltban gyakorta előfordult. De itt van Dóri, nem mind a két szülője román.

- Ne haragudjon meg a szavaimért a Tanár úr, de ennek is utánanézttem; egyikük sem román származású! Tanár úr őse Péterffy Domokos ugronfalvi földbirokos, ugyancsak Bethlen Gábor fejedelmünknek volt szárnysegédje; ott az aláírása a nikolsburgi békekötés okmányán.

A Dóri édesanyjának ősei is jó magyarok - nemcsak voltak, - Báthory Gáborral egy csatában esett el a szépapja, mikor annak seregét szétverte Kucuk basa. A neve: Mezőffy Bódog volt.

- No, nézd csak, Domokos! Én fogom neki tanítani a történelmet, és nem ő oktat ki a származásom felől... Fiam! Ígérem neked, hogy ennek én is utána nézek. Nem tartom lehetetlennek, hogy igazad van.

Mindez lehetséges, de ez éppen nekem ad igazat; nagyon jól tudom, hogy sok magyar család elrománosodott. Felvidéken szlovákok lettek, délen pedig rácok. A magyar faj, ha történelmi kifejezéssel élek, már kezd kiöregedni, mint azt sok más faj letűnése a történelem színpadjáról jól bizonyítja.

Emil! Azt magyarázd meg nekünk, hogyan lehetséges az, hogy a fejedelmek korában itt Erdélyben a legnagyobb népességű a magyarság volt, jóval több, mint a szászág és a románság; ma a románok többen vannak, mint a másik három, a szász, a magyar, a székely együttvéve?

- Erre nem nehéz a felelet. Az előbb említetted, hogy én román létemre, miért tanítom olyan lelkesedéssel a magyar történelmet, a híres vitézek hősiességét... Egyszerű a magyarázat: én minden hőst tisztetek, akármilyen népből volt is. Hogy ezer évig fennmaradt ez az ország, az valóban nekik köszönhető, de szerintem éppen ez volt oka, hogy sok család elszlávosodott, elrománosodott...

- Hogyan? Ezt nem értem!

- A vitéz harcolt a hazáért, sokszor hónapokig, évekig távol volt otthonától. Sőt, nem csak maga, hanem a cselédségének, jobbágynak a java is, akikből a csapatát, bandériumát összeállította. A birtokot gondozni, a földet azonban valakinek művelnie kellett itthon is. A harcoló magyarok helyére a legolcsóbb munkaerőt szerződtették, a szlovákokat, románokat. Románok őrizték a havasokon a sok állatot, románok szántották, vetették a földjeiket, román volt a belső cselédség is. Ez volt a legolcsóbb megoldás.

Hozzájárult asszonyaik kényelemszeretete, szórakozási vágya. A megszületett kis magyar dajkája bő tejű román dajka volt, az anyja csak nagy ritkán látta.

Pici korában kizárólag csak román szót hallott, mert román volt a cselédség többi része is. Tudott ugyan magyarul is, mert a nevelők valamennyit belevertek, de valóságban románul gondolkozott. Felnőttkorában is többször kellett románul beszélnie, mert az embereivel csak úgy tudott értekezni.

- Ez valóban ilyenformán volt...

- Ráadásul a magyar családokban mindig kevesebb gyerek született. Ha születni akart is, megakadályozták.

Akkor is voltak lelkiismeretlen orvosok, bábák, akik már az anyaméhben meggyilkolták a születendő magzatot, hiszen azok felnevelése sok gondot jelent. A babonás oláhság ezt gyilkosságnak tartotta, mint ahogy valóságban az is, az ő gyerekeik világra jöttek és élnek. A föld, a vagyon pedig a végén mindig azok kezére jut, akik élnek. Figyeld a mai helyzetet.

Egyelőre csak a Sárközben, és az Ormányságban divatozik az egyke. Az eredmény, hogy nemrégén árverezték el az egyik volt nagy falu templomát, még a harangot is, mert nem maradt egy lakója sem. Csak évtizedeknek kell elmúlni, és az egész országban divat lesz az „egyke,” sőt az „egyse”. Ez egy emberöltő alatt felez, kettő-három alatt eltűntet. Munkaerőre mindig szükség lesz, különösen, ha az ipar fejlődik; azt pótolni kell.

- Elismerem, hogy amit mondtál, igaz!

- A munkaerő pótlását először a gyermekekkel, azután az asszonyokkal kísérelik meg.

- Hogy gondolod?

- Figyeld meg! Nyugaton már megkezdődött. A feminizmus terjed, az asszonyok követelik a nők felszabadítását. Szegény nők! Akkor lesznek igazán rabszolgák, amikor ezt elérhetik!

- Ne haragudj, de én azt tartom, hogy a nő ugyanolyan értékű, mint a férfi; a legtöbb kenyérkereső pályára ugyanúgy alkalmas.

- Annak én is híve vagyok, hogy a nők ugyanúgy betölthessenek minden pályát, mint a férfiak. A világon mindenütt több a nő, mint a férfi, tehát nagy hányad nem mehet férjhez; ezeknek ugyanúgy joguk legyen minden pályára, mint a férfiaknak. De, hogy nő, aki már anya, ugyanúgy járjon hivatalba, vagy pláne gyárakba dolgozni, az egyenesen nevetséges. Úgy gyereket nevelni talán egyet, de többet lehetetlen. Mi lesz tehát a következmény? A nők vagy egyáltalán nem akarnak gyereket, vagy talán csak egyet. A nemzet a történelem színpadjáról egyszerűen letűnik.

Helyüket azok foglalják el, akik élnek, akiket kezdetben talán szép „vendégmunkás” névvel fognak tisztelni, de csak addig, amíg nem ők lesznek a többség! Sokat segíthetnek akkor az anyáknak a bölcsődék, az óvodák, napközik...

Egy-két gyereket talán el lehet helyezni az intézményekben, de többet semmi esetre sem. Többgyerekes anyának otthon sokkal több a teendője, mint a férjének a hivatalban, vagy a gyárban, ahol dolgozik, az ilyen nők munkára kényszerítése több mint kizsákmányolás. Én előre látom, hogy ez húsz-harminc év múlva bekövetkezik, de akkor már nem lesz ezeréves határ, mert akkor ezt a helyet Nagy-Romániának fogják nevezni.

- Elgondolkoztató, amiket mondtál, de a székelységnél más a helyzet. Itt nem terjed az „egyke.” csak a tegnap szólítottam meg egyik unoka-húgomat: hányan vagytok, hány gyereked van már Boriska? Tudod, hogy mit felelt? Csak ötöcske, Bátyám...

- Valóban, ilyenformán van a székeleyknél, de ott is vannak hibák. A székelyszapora, de szétszórja a fiait.

Akit taníttatnak, az máshová megy hivatalba, akik ipart tanulnak, vagy szakmunkások, azok is máshol keresnek alkalmazást, mert itt nincsenek nagy gyárak, ipartelepek. Legalább is nem annyi, amennyi kellene. A székelység száma tehát nem fogy, és lényegesen nem is emelkedik. Nagyon sok közülük a Regátban helyezkedik el, ahol szívesen alkalmazzák, mert kitűnő munkaerők. Jelenleg Bukarestben a számuk megközelíti a kétszázezret; templomok, iskolájuk, egyesületeik vannak. Ezeknek csak egy része tér ide vissza, a többi két nemzedék alatt elrománosodik. Kereszteződik a románokkal, nemesedik a faj. A biológusok is hasonló módon nemesítenek ki jó új fajtákat. Legjobb példa erre Kovászna, ahol vagyunk.

- Hogyan?

- Vajnafalva tiszta román. A férfiak tavasztól késő ősziig fenn vannak a havasokon; családjukat az év nagy részében még csak nem is látják egymást, és mégis sok gyerek születik. Az igaz, hogy sehol sincs annyi koraszülött, mint itt, akik mindnyájan egy kiló feletti súllyal születnek. És éppen itt, nem kilenc, hanem leggyakrabban hét, néha négy-öt hónapra jönnek világra.

- Hogy még ezt is megfigyelted?

- A román lányok, menyecskék szépek. Majdnem naponta lejárnak a piacra, de sohasem látjátok itt az úton menni, hanem mind a patakmenti ösvényen mennek, - bár az sem rövidebb. Az igaz, hogy az egy jó darabon sűrű bokrokon vezet át.

Hát, arról igazán nem ők tehenek, hogy ott az erőszaknak engednek, de másnap ugyanazon az úton mennek, hogy, hátha az erőszak megismétlődik. Az eredmény, hogy itt a románság délcegebb, erőteljesebb, vagyis egy jobb minőségű faj alakul ki.

- Tanár úr! Moldvában másfélezer év óta ott él a csángó nép, azok ma is magyarul imádkoznak, énekelnek, táncolnak...

- Igazad van, de az is tény, hogy a moldovai románság úgy testileg, mint szellemileg sokkal fejlettebb, mint a havasalföldi. Hogy az anya-nyelvét megőrizte, azt a papságnak köszönheti, mert oda mindig mennek önzetlen, hivatásuknak élő papok. Viszont minden csángó jól beszél románul, és kettőjükből ki fog alakulni egy tökéletesebb fajta. Viszont itt bent nézve a helyzet egészen más.

A ti papotok Imecsfalván lakik. Hozzátartozik: Imecsfalva, Petőfifalva, Zabola, Páva, Kovászna, Vajnafalva, Komondó, Gyulafalva. Minden hat héten van csak istentisztelet az egyes falvakban. Már pedig az egyszerű nép megkívánja, hogy legalább egy héten egyszer kiénekelhesse magát; oda mennek tehát, ahol ezt megtehetik; vagy a reformátusokhoz, vagy a román templomba a pópához.

Keresztelőre nem várhatnak hetekig, valahol közelebb írják be azokat a mátrikulába. Csapda-e, ha valamelyik sovíniszta pópa románra fordítja annak a családnevét?

Igaza van Tanár bácsinak. A mi papjainkat nagyrészt csak a párbér, meg a stóla érdekli, ezzel szemben a román pap igénytelen, majdnem úgy él szegényen, mint a hívei. Ezért van az, hogy ha végignézzük Erdély román falvait, ott mind Petreszkuakkal, Popeszkuakkal, Ardeleánnal, Capeánnal, Moldovánnal találkozunk; ezek mind magyarból vannak románra átfordítva.

A jelenlegi plébánosotok igyekszik maga tanítani a hittant, mind a tíz iskolában. De ezt is csak anyagi okokból, egész héten nem kell neki otthon főzetni, mert minden nap más jómódú hívéhez van híva ebédre, vacsorára. Három pópának nincs annyi híve, mint ennek az egy papnak.

- Te hogy gondolod helyesen megoldani itt ezeket a feladatokat?

- Az én megfigyeléseim szerint az erdélyi magyarság és a szászság belátható időn belül teljesen eltűnik, csak mutatóba, ha marad, néhány. Marad a kettő: a román és a székely; legyen a kettőjükből egy; annak a neve legyen: erdélyi. Minden erdélyi beszéljen mind a két nyelven. Ezt elérni volna a legszebb cél.

Itt, az én iskolámban megfigyeltem, hogy többségben csak fiúk járnak, a lányok a felekezeti iskolába iratkoznak be.

- Erre is könnyű a magyarázat. A férfiaknak, ha élni akarnak, helyes, ha ismerik, beszélnek az államnyelvet, viszont a dászkál ügyel arra, hogy a román nők el ne magyarosodjanak...

- Mit hibáztak el tehát a magyarság régi vezetői?- Ugyanazt, amit a Habsburgok; azok elrendelték a német nyelv használatát az iskolákban is. Itt is minden faluban gyönyörű, jól felszerelt iskolákat építettek, a cél a magyarosítás volt. Iskolás korban pedig már késő a magyarosítás, ha meg is tanulják, de továbbra is az anyanyelvén gondolkodik. A magyarosítást a bölcsőnél kellett volna kezdeni, ezt bizonyítja, hogy nem a pópák, dászkálók románosítottak, mint azt sokan hiszik, hanem a dajkák és a cselédek, és az első játszótársak...

- Azt is mondtad, hogy egy világegés, háború után ez a terület Nagy-Románia lesz. Jobb lesz ez az itt élőknek?

- Szerintem nem, mert a regátiak akkor ezt meghódított területként fogják kezelni, és nem a műveltebb erdélyi románságból kerülnek ki a vezetők.

A magyar elnyomást egyszerűen felváltja a román. Évtizedek fognak elmúlni addig, míg megfelelkeznek nacionalizmusról, sovinizmusról. Talán te, fiam, még azt is megérheted, mert én hiszem, hogy egyszer az is elkövetkezik.

- Valami hasonlóra szoktam én is gondolni, Tanár úr. Csakhogy én nem magyar, és nem román fajra gondolok, hanem arra, hogy egyszer a tudás, a tehetség, a munka, és nem a nyelv szerint értékeljék az embert. Ne a munka nélkül ágáló politikusok döntsenek az emberek felett. A mai társadalomban még sok a munkanélküli, de ezt nem azokra értem, akik szeretnének dolgozni, de nincs alkalmuk munkahelyre, hanem azokra, akik nem is akarnak dolgozni, hanem inkább másokat dolgoztatni, hogy ők megsüthessék a pecsenyéjüket.

Sohasem szerettem, aki nagy hangon hirdeti a hazafiságát, azt, aki beszédjével mindig csak lelkesíteni, de sohasem meggyőzni akar. Annak nem a mi, hanem az ő érdeke a fontos. A dolgozók tömegeit kellene összefogni, tanítani, hogy nekik, mint az igazi többségnek, a kezükbe jusson a hatalom, és saját maguk, saját érdekükben intézhessék sorsukat. Szerintem egyik nép sem sovinizta, nacionalista, hanem csak azok, akik a nyakukon ülnek, legtöbbször az ő akaratuk nélkül.

- Vigyázz fiam, mert ezek marxista elvek, s az ma még itt tüzes tapló. Ezt ne hangoztasd, mert előbb-utóbb, mint kommunistát, lecsuknak.

- Nem erőszakkal gondolom, hanem csak tömöríteni, tudatossá tenni a dolgozókat, esetleg a most keletkező szakszervezetek útján, ahogy mondani szokták, parlamentáris úton; a végén készen ölükbe hull a hatalom: akkor csak két osztály lenne a világon: dolgozók és herék. Megszűnne az osztályharc.

- Tévedsz, fiam. Az nem fog soha megszűnni; erre tanít a történelem.

- De hiszen akkor csak egy osztály lenne: dolgozók.

- A most vezető, irányító osztályokat meg lehet szüntetni, de akkor csinálnak új osztályokat. Lesz nehézmunkás, dolgozó paraszt, kétkezi munkás, sőt, kifejlesztenek egy új politizáló osztályt is saját soraikból, és az semmivel sem lesz külön, vagy talán sovínisztább lesz a saját érdeke szerint...

Annyi bizonyos; az ipar fejlődésének arányában az talán nem is messze időben, de bekövetkezhet; újabb évtizedeknek kell elmúlni, amíg a legfontosabbat, az észet, a tudást helyezik az azt megillető helyre. Én már nem, de te még valószínűleg megéred.

- Nagyon érdekesek a megfigyeléseid, Emil; de azt magyarázd meg, hogy te, - akinek a nemzetisége román, népednek írója, költője vagy, - nacionalista, szocialista ügyekről írsz; itt más véleményt tártál elénk?

- Én nem román nacionalista vagyok, a regátiakat sem szeretem jobban, mint a magyarokat.

Én erdélyi vagyok; azt szeretném, ha ennek a minden kincssel megáldott fölnek még mindig életképes nemzetisége, az erdélyi román és a székely lehetne felül, ahol mindenki beszélne mindkét nyelvet, de érzésileg csak erdélyi lenne.

- Nagyon belemelegedtünk a vitába, eltelt az idő. Ha gondoljátok, holnap folytathatjuk.

+++VII+++

A kis Dóri valóságos zsarnoknak bizonyult; görcsösen ragaszkodott ahhoz, hogy Zsiga ne szabadulhasson tőle. Állandóan beszélt, fecsegett, de azt olyan kedvesen, hogy Zsiga nem is neheztelhetett érte. Mindketten egykék voltak a maguk családjában; a fiú már félig felnőttnek számított, de teljesen elhagyatott, társasága legtöbbször csak a vén mogorva család, sohasem juthatott hasonló korúak közé, nem voltak korábban játszópajtásai. Nem lehetett csodálkozni azon, hogy szeretetre vágyott, ezt meg is találta.

Zsiga már teljesen felnőtt módra gondolkozott, de meghatotta az apróság görcsös ragaszkodása, mulattatták annak naiv gondolatai, így szívesen vállalta a játszótársi feladatot. Az ilyen csöppség találó megfigyelései, megjegyzései legtöbbször igazak, de legalább is megközelítették az igazságot; ebben a korban még nem ismerik a tudatosan előre megfontolt hazugságot. Leghálásabb azok iránt, akikről érzi, hogy őt szeretik. Dórában egyesült minden báj, és kedvesség, ami az ilyen korúakat általában jellemzi.

Egész nyáron, majdnem mindig együtt voltak, összeszoktak, megszerették egymást. Zsiga olyan testvérféleségnek érezte a találó észrevételeit. Dóri ezekben bővelkedett. Legnagyobb boldogsága az volt, ha egy-egy új magyar szót megtanult. Ez külön szórakozást jelentett a fiúnak, mert azokat minden rendszer nélkül használta, rakta egymásután. Nyakatekert mondatain igazán jól lehetett nevetni; a ragokat kedve szerint ragasztotta a szavakhoz, legtöbbször alaposan kitörte annak a nyakát. Együtt járták be az egész falut, a fürdőtelepet, barangolták a környéket, sőt, a kisvasúton is sokszor megkocsikáztatta; Dórinak ez okozta a legnagyobb gyönyörűséget. Az esték az előzőhöz hasonlóan teltek. Vacsora után az első dolga volt felkuporodni a Zsiga ölébe, hízelgett, kedveskedett, simogatta, minden este folytatódott a vita, melybe rendszeren Zsiga is bele-beleszólt.

Természetesen jól mulattak, mikor a kislány magyarul próbált valamit velük közölni. Közben egy este sem mulasztotta le, hogy az első esti elhatározását ne ismételje meg:

- Dóri van kicsikém Zigának. Dóri lesz, van fülig tégednek.

Zsiga mindig türelmesen javítgatta. Neki is minden este meg kellett ígérni, hogy ha nagyra nő, és megtanul magyarul, feleségül fogja venni.

Amíg ez nem történt meg, nem volt hajlandó elaludni. Mindig ott aludt el a fiú ölében, átkarolva a nyakát, aki aztán betette az ágyacskájába, betakargatta, mint egy gondos anya. Ha ilyenkor felébredt, pusztit kellett adni, aztán boldog mosollyal elaludt.

Óriási sírást rendezett, amikor haza kellett indulniuk. Kikötötte, nem akar a kocsiba beülni, csak akkor, ha Zsiga is velük utazik. Bár elég szűk volt a hely a kocsiban, Zsigának mégis le kellett kísérnie az állomáshoz. Ott még keservesebb síráshoz fogott, mikor megtudta, hogy a nagy pajtása nem utazik velük. Az idős szülők nem bírtak vele, Zsiga ölbe kapta, és úgy vitte fel a vonatra, búcsúzóul megcsókolta. Zsiga csak akkor ugrott le, mikor a vonat elindult. Vigasztalásul még felkiáltott neki: - Ne búsulj, Dóri! Megtartom, amit ígértem! Különben is egy hét múlva én is odamegyek, mert kezdődik az iskola. Akkor találkozunk.

+++VIII+++

Hamar beköszöntött szeptember, a diákság legalább is úgy gondolta, hogy a vakáció a szokottnál is rövidebb volt. Zsiga is bevonult az internátusba. Abban az időben épült a szép új háromemeletes iskolaépület, így a tanévet a régiben kezdték, csak karácsonykor vehették az újat birtokukba.

A régi épületet a polgári leányiskola kapta. Az élet ott a megszokott módon zajlott. Az új otthonukat valóban modernül rendezték be.

A harmadik emeleten voltak a nagy hálótermek, és a mosdók, zuhanyozók. A másodikon a tanulószobák, és a nyolc gyakorlóterem, mindegyikben harmónium vagy zongora, a díszteremben a hatalmas huszonnyolc-váltós, két sor manuálos, pedálos orgona. Ezeken óránként - váltott beosztással - állandóan gyakoroltak.

Abban az időben ugyanis mindenkinek kötelező volt orgonán, harmóniumon, zongorán és hegedűn zenét tanulni. Ezen felül az iskola vonós és fuvolás zenekarában valamilyen hangszerezen játszani. Zsiga mindkettőnek tagja volt; az egyikben brácsás, másikon pikolós és fuvolás. A zenéért nem nagyon rajongott, nem is vitte sokra; mindig azért érdemelte ki a jó jegyet, hogy ha valamilyen hangszernek hibája támadt, azt ő javította ki.

Ha nem készült fel jól az előírt feladatra, mindig gondoskodott arról, hogy valamelyik hangszerezen valamiféle kis hiba támadjon, amit ki kell javítani.

A nyári kispajtását elég gyakran láthatta, mert a tanára, ha valamit a lakására kellett vinni, vagy onnan hozni, mindig őt küldte haza. Lehet, hogy ilyet szándékosan idézett elő, hogy kislányának örömet szerezzen. A kicsi mindig kitörő örömmel üdvözölte, azonnal a nyakába ugrott, nem is távozott el onnan, míg a fiúnak vissza kellett térni az iskolába. A tanár lakása közel volt az iskolához, onnan öt-tíz perc alatt vissza lehetett volna térni, mégsem ért vissza hamarabb, mint csengetéskor. Minden diáknak különös örömet okoz az, ha egy tanítási órát elbliccelhet. Aztán ő is jól érezte magát a kis pajtásával. A kicsi most is csak az öreg cseléd társaságát élvezhette, mert anyja rendszerint délig aludt. A magyar tanulás csak lassan haladhatott, mert magyar szót csak a Zsiga látogatása idején hallott. Így telt el két esztendő.

Zsiga osztálya országos hírre tett szert. Elsősorban azért, mert a sors különös szeszélye folytán, mind tehetséges fiú gyűlt össze az osztályban. Másodszor azért, mert a csínytevésekben valóban utolérhetetlenek voltak, a bizonyítványokban szereplő magatartás jeggyel egyáltalában nem törődtek.

Tudták, hogy az oklevélben ilyen úgysem szerepel, Zsiga a csínyek kiengesztelésében igazán vezéri szerepet vívott ki; elérte, hogy sohasem volt a bizonyítványában „példás” magatartás-jegy, sőt, negyedévkor elérte azt is, hogy nem szabályszerű”-vel tisztelték meg. Az intézet az értekezletek után rendszerint értesíteni szokta a szülőket, hogy a gyermekük magatartása kifogásolható, de Zsiga ez ellen kellően előre bebiztosította magát.

Ugyanis már az ideérkezése előtt megegyezett az otthoni postás-kisasszonnyal, hogy az intézetből érkező leveleket ne a szülőknek kézbesítse. Ez minden intő idején sikerült is neki. Csupán egyszer esett meg, hogy a levél véletlenül becsúszott az egyik ismerősük újságba, és az sietett kézbesíteni. Ez azt tartalmazta, hogy Zsigát túrheterlen magatartása miatt a bennlakásból el kellett távolítani. Édesanyja ijedten sietett oda, hogy könyörgjön az igazgatónak. Zsiga pedig a főtéren lévő szép lakásán fogadta, még előszobája is volt, és a szomszédos vendéglőből hozott jó ebéddel traktálta, de nem engedte az igazgatóhoz. Kijelentette:

- Anyukám, nem kértem hazulról pénzt, van nekem elég. Amint látja, szép lakásom, és jó kosztom van. Senkinek nem könyörgünk, s az oklevélben pedig nincs magatartás jegy. Megnyugtatom, hogy egyik társam sem jobb, mint én. Az baj, ha az ember egy kicsit eleven?

Aztán elmesélte anyjának, hogy honnan van neki olyan bőségesen pénze. Akkor építettek a Kisküküllő völgyben egy szárnyvasutat. Egy képviselő meginterpellálta a minisztert, hogy nem támogatja a kisiparosokat. Az lett a hatása, hogy az őrházak, kis állomások felépítését mind kisiparosokra bízták. Természetesen ezeknek előzőleg mind szakszerű tervet kellett bemutatni. Az is ugyanolyan természetes, hogy azok ilyenekhez egyáltalában nem értettek, sőt, olyan is akadt köztük, hogy még írni-olvasni sem tudott.

Zsiga pedig kitűnő műszaki rajzoló; általában harminc koronás árban vállalta a tervek elkészítését. Ott valamennyi épület az ő tervei szerint épült fel. Ez a pénz akkor nagy összeg volt, hiszen tanítói fizetése alig haladta meg a száz koronát. Az osztályt valóságban szerették a tanárok, sőt, büszkék voltak az elért eredményekre, de a magatartás ellen különösen az öregebbek kikeltek magukból. Szerencsére a négy fiatalabb tanár mindig a pártjukat fogta. Egyedül a német nyelvvel volt egy kis baja; abból csak éppen annyit tanultak, hogy ne bukjanak meg. Azt ugyanis a Szepességből származó cipcsernek nevezett német születésű igazgatójuk tanította, aki mindig dicsérte a németet, ócsárolta a magyart. Mindez visszatetszést keltett a tanulóiban. Egy osztálygyűlésen egyhangúan kimondták a passzív ellenállást, azt, hogy a székelyt nem lehet elnémetesíteni. Minden egyes órán egyiküknek valamilyen nagy butaságot kellett mondani, mert ilyenkor az igazgató annyira dühbe jött, hogy rendszerint kirohant az óráról. A sorost mindig sorshúzással döntötték el.

Az igazgató, hogy a német nyelv szépségét bizonyítsa, minden órán valamelyik világhírű német költő átvitt értelmű költeményét elemeztette velük.

Volt egy Ábrahám nevű zsidó osztálytársuk, aki jól tudott németül beszélni. Egyszer a sorhúzás őt jelölte ki. Nicolanusz Lénaunak egy átvitt értelmű versét kellett fordítania. Magyar fordításban valahogy úgy hangzott volna a kezdete: „Kereszten függök, és nem vagyok halott.” természetesen szerepelt benne a „Kreiz” és a „tot” szó is. A fiú nagy komoly képpel fordított: „Nem alkuszom egy krajcárért, mert nem vagyok tót.”

- Megbolondulok! Megbolondulok! - kiáltott fel az igazgató, és kirohant az óráról.

Más alkalommal igeragozás volt a napi anyag. Két fiú el is ragozta jelenben és múltban, amit kellett, akkor az igazgató a legidősebbhez fordult:

- No, Rácz! Zukunft, zukunft!

A fiú a legkomolyabb képpel kezdte: ich zukunft, du cukunft, er zukunft...

Természetes, hogy minden hasonló alkalmakkal elrohant az igazgató, és tovább kedvük szerint tölthették az időt az óra végéig. Arra azonban vigyáztak, hogy annyit tudjanak, nehogy elégtelent kapjanak németből.

Az iskolaorvosuk szintén német származású volt, nem is tudott jól magyarul beszélni. Aki nem készült fel jól az órára, alaposan kihasználta, egyszerűen beteget jelentett.

Előre tudta a diagnózist, a receptet akár ő maga is megírhatta volna, mert az mindenkor így hangzott:

- Kapsz két üveg szódavíz, és három nap gyengélkedő.

Az orvos olyan jó másfél mázsa testsúlyú volt, már belépésnél a következőre szólította fel a diákot:

- No, tátsd ki a szádat!

Az lényegtelen volt, hogy mi je fáj, vagy mi a panasz. A mutatóujjával, ami egyedül is vaskosabb volt, mint a páciensének kettő, lenyomta a nyelvét, és megkapta a fenti előírást.

Zsiga osztályában nem volt szokásos a betegeskedés, ők nem féltek a feleléstől. Közülük csak akkor jelentett valaki beteget, ha a nevelőtanárok bora érkezett, amit egy bácskai gazdag sváb fiú apjától jött. A fiút a jelentgetései miatt senki sem szerette, s mivel mindig zöldszínű kabátot viselt, „grünsvein” névvel tiszteltek meg.

A kis hordócska borát mindig a betegszoba fürdőszobájába zárta be. A bezárás előttük nem jelentett akadályt, mert nem volt olyan zár, amit ne tudtak volna kinyitni. A sorrend ilyenkor az volt, hogy egyvalaki beteget jelentett, és három napra beült a betegszobába; a többi üvegeket szedett össze.

Éjjel a fizikai szertárból kihozott gumicsővel jelentős mennyiséget lefejtettek, aztán az osztályteremben hígítva az orvosságnak előírt szóдавizzel, elszopogatták. Másnap természetesen a szokottnál is élenkebbek voltak az órákon. A nevelőtanár pedig mindig csodálkozott, hogy milyen gyorsan fogy a bora. Tudhatták volna, hogy olyan diák nincs, aki félne a bortól.

+++IX+++

Továbbra is Zsiga volt a tanára küldönce; gyakran láthatta a kis pajtását, mindig rendkívüli örömet szerzett neki. A kimenőjük idején - mivel a kis városkában nem volt elegendő idősebb lány, kinek udvarolhattak volna; a polgári leányiskolából a nagyobb csitriket tüntették ki. Akadt a tizenöt évesek között néhány, akiket már nagylánynak lehetett nézni. Leginkább a két Zsuzsi tetszett a fiúknak. Egyikük magasabb volt, azért „Nagy Zsuzsi” néven emlegették, az alacsonyabb lett a „Kis Zsuzsi.”

A nagy hirtelenszőke, a kicsi cigánybarna lányka volt, ők természetesen örültek, hogy a nagy diákok udvarolnak nekik. Minden nap találkoztak velük a piac táján, ugyanis itt a piac volt a korzó. Csak akkor tűntek el, ha a láthatáron megjelent a „Fél-Magyarország”. Nem volt nehéz észrevenni, sem mással összetéveszteni, aki az iskola igazgatónője volt: fiatal, szép szőke, huszonnyolc éves nő. Ezt az érdekes nevét onnan kapta, hogy jóval meghaladta a testsúlya a mászát, és az iskolai ünnepélyek alkalmával két széket kellett neki készíteni, hogy leülhessen.

Ő volt az, aki féltékenyen, mint egy kotló, őrizte csibéik, nehogy a diákokkal járjanak. Rendkívüli tekintélyes testsúlya ellenére szerette a sportot.

A ródli pályán és a korcsolyapályán mindennapos vendég volt. Ródlizni, síelni a Jézuskiáltó oldalán szoktak. A hegy egész kopasz volt, nevét a tetején lévő keresztről nyerte. Onnan lecsúszni eléggé veszélyes, mert kissé meredek volt a hegyoldal. Gyakran történt bukás, de itt mindig puhára estek, itt ugyanis általában fél méternél mindit vastagabb a hóréteg. „Fél-Magyarország” általában Zsigát tisztelte meg azzal, hogy ródliján lecsúszhasson. Ugyanis nagy, háromszemélyes szánkója csak egyedül neki volt. Ketten azonban valahogy megfértek rajta. Zsiga azonban félt attól, hogy egyszer letörik alattuk, azért mindent kieszelt, hogy leszoktassa, de ez nem sikerült neki.

A pálya alsó részén volt egy ugrató, ahol a szánkó négy-öt métert a levegőben szállt; ez veszedelmes volt, mert földéréskor összeroppanhat. Ezt úgy előzte meg Zsiga, hogy mielőtt az ugratót elérték volna, bal lábát fékezésre kihelyezte, így a ródli féloldalt fordulva, messzire kiröppentette az utasait.

Többször is ismételte, de nem vezetett sikerre, mert a puha hóban nem ütötte meg magát, és újra utasként jelentkezett. Természetesen minden borulásnál a diákság és az ő tanítványai is nagy éljenzéssel kísérték a nem mindennapi jelenetet.

Kitűnő korcsolya-pályájuk volt, nem messze az intézettől. Közvetlenül előtte szelte át a várost a vasút. Annak a másik oldala és a város házai között egy kis mély rét terült el. Az ott lakók udvaráról, kertjükből mind oda folyt a trágyalé. Az őszi esőzések idején pedig egész kis tó lett belőle. Ennek vize természetesen egy kissé a kávéra emlékeztetett. Télen a pályát minden nap tisztára söpörték, mint a tükör, olyan volt a barnás színben látszó jég.

Alig vastagodott, már vígan siklottak rajta végig. „Fél-Magyarország” is rendszeresen látogatója volt a gondozott pályának. A testsúlya ellenére ügyesen korcsolyázott.

Egy alkalommal még nem volt vastag a jég, a képző zenetanárával körözött; a jég megsokallta a nagy nyomatékot, recsegett, ropogott, és beszakadt alattuk; mindketten nyakig merültek a szép színes vízbe. Megindult a szakszerű mentőakció; a szomszédos deszkakerítés deszkáit letépve, megközelítették, és hamar sikerült is partra húzni őket. Aztán az előkerített szánkóra rakva, nagy hűhóval vontatták haza őket a lakásukra.

++X+++

Amikor Zsiga a negyedik évét végezte, a leányiskolába beütött a baj; az egyik tanárnőnek kisbabája született; ez nem neki, hanem az iskolájának jelentett megoldhatatlan feladatot. Ugyanis eddig is csak túlórázással tudták megoldani a tanítást.

A minisztérium sem tudott helyettesítőt küldeni. Végül a tanítóképző igazgatója mentette ki őket a bajból; kijelentette, hogy ő tud helyettest adni. Van neki egy olyan diákja, aki jobban ért a matematikához, fizikához, mint a legtöbb tanár, ő azt a hátralévő időre átengedi. A fiú csak egy hónapot mulaszt az osztályában, mert májusban ott már nincs tanítás, hanem az érettségire készülnek, és írásbeliznek. Így aztán Zsiga minden nap kijárt a leányiskolába tanítani.

A tanítással nem is volt baj, de a feleltetéssel annál több. A lányok, különösen a fejlettebbek, s azok, akikkel esténként sétálgatni szoktak, nem nagyon készültek a feladott leckékből; azt azzal akarták ellensúlyozni, hogy forró, epedő pillantásokat vetettek fiatal diák-tanárukra, hogy annak néha még a nagylábujja is bizseregni kezdett. Nem volt szíve rossz jegyet beírni nekik.

Tanítványa volt a két Zsuzsi is, akik természetesen soha bele se néztek a könyvbe. Az év végi bizonyítványokba mégis jeles jegy került, pedig különösen a „Kis Zsuzsi” nem is konyított a matematikához.

Történt pedig, hogy az egyik tanuló társa, Both Ferkó, beleszeretett a Kis Zsuzsiba. Csak az volt a baj, hogy rendkívül gyámoltalan volt női társaságban. Mindegyik tudta ezt, és természetesen mindig ugratták. A tanulószobában Zsiga szobafőnöki asztalkájával szemben volt a helye; érthető, hogy neki volt a legtöbb alkalmja, hogy ugrassa.

- Ferkó! Mi bajod? Lassan kiszáradsz a világból.

- Jól tudod, hogy nyakig szerelmes vagyok...

- Én tudom, te is tudod, de Zsuzsi nem tudja.

- De hogy mondjam meg neki?

- A legegyszerűbb, ha holnap csatlakozol hozzánk, és ott megmondod neki. Én tudom, hogy ő is nagyon érdeklődik utánad, - mondta is nekem, hogy egyszer mutassalak be neki.

- Igen, de én azt nem merem...

- Ha nem mered szóval, akkor írd neki. Írd egy szép szerelmes levelet.

- Ha tudnám, hogy azt hogy kell... Én még sohasem írtam szerelmes levelet.

- Nem baj, megírom én helyetted, neked csak alá kell írni.

- Jó, nem bánom!

Zsiga hozzáfogott a szerelmeslevél írásához, - bár olyat még ő sem írt soha. Eszébe jutott, hogy a németből a „Lorelei” van feladva; elhatározta, hogy németül fogja megírni a levelet. Hozzá is fogott.

- „Vir Wissen est vas soll es bedeiten, dasz sind se traurig sind; beide lieben vir ine...” Természetesen a megszólítás is fontos, ezért sietve jegyezte oda az élre:

- „Liebe Suschen!”

És így ment az egészen le egy fél-oldalon, beleértve a helyesírási hibákat is, melyekből elég sok akadt. De mégis ki lehetett abból hámozni, hogy ők ketten szeretnek egyet, és az egyik a Kis Zsuzsi. Először arra gondoltak, hogy párbajjal intézik el az ügyet, de aztán úgy döntöttek, ő döntsön, válasszon kettőjük közül, a döntésben ők belenyugszanak. Aztán jött a végére a szokásos millió puszi, és az aláírás. Zsiga aláírta, s aláírta Both Ferkó is. Zsiga borítóba zárta, megcímezte.

- Úgysem mered neki odaadni.

- Én-e? Csak azért is, nesze Lőrinc! Holnap, mikor sétálunk, odajössz, és átadod Zsuzsikának!

Esze ágában se volt, hogy azt elküldje, csak ugratás akart lenni, de meglepedkezett róla, és másnap este, mikor sétáltak a korzón, Lőrinc egyszerre odalépett, és a meglepett kislánynak markába nyomta a levelet, s mondta:

- Zsuzsika! Ezt magának küldték.

A kislány elpirult, de azért sietve bontotta fel, aztán csalódottan mondta:

- Hiszen ez németül van írva...

Természetesen nem tudott németül. Végül eszébe jutott, hogy a patikus szász, s annak a lánya, Adél, az ő osztálytársuk. Sietve búcsúztak a fiúktól, és siettek Adél lakására, aki csakugyan hamar lefordította, kijavítva a helyesírási hibákat is.

Másnap reggel Zsuzsi az egyik táblára magyarul, Adél a másik táblára németül átmásolták a levelet; szépen aláírták a neveket is. Aztán az osztály nagy izgalommal kezdte tárgyalni az esetet.

Hogy a női szokáshoz hívek maradjanak, a harmincöt kislány egyszerre beszélt. Végre az egyiknek sikerült a többit hangjával csendre bírni.

- Nos, Zsuzsi, most döntened kell. Én azt ajánlom, hogy ma Zsiga tanárunknak mondd ki az igent, mert akkor biztos, hogy jelest jegyez be neked. Ugyanis egész biztos, hogy az izgalom miatt bele se néztél a fizikába... - A nagy zsvajt meghallotta az igazgatónő; odasietett, és benyitott. A lányok tüneményes gyorsasággal törölték a táblákat, de az aláírást, sőt a levél egy részét is elolvashatta.

Következett a vallatás, ami azzal végződött, hogy elő kellett adják az eredeti levelet. Zsuzsinak fáj a legjobban; bármilyen más büntetést elszenvedett volna, de azt a levelet eltette volna örök emlékei közé.

Szegény kislányok akármit csináltak később, azonnal ezzel dorongolta le őket:

- Majd adok én nektek Zsigázást!

Kis Zsuzsi nem nagyon bánta; rendkívül büszke volt arra, hogy ő a legszemrevalóbb nagydiáknak tetszett meg, mert ő addig is arról ábrándozott. Hogyne, mikor írva adta tudtára, hogy valóságban szerelmes, sőt, halálosan szerelmes belé, mert érte még párbajozni is hajlandó lett volna. Csak az bántotta nagyon, hogy az ő levelét elkobozta az igazgatónő. Az igaz, hogy Adél megtette a kedvéért, hogy emlékezetből - de most nem helyesírási hibákkal - leírta a levelet neki; ezt eltette emlékül. Ettől kezdve aztán igazán nem tanult semmit matematikából, fizikából, biztos volt abban, hogy azokból jó jegyet kap.

Azt nem tudhatta, hogy Zsiga egyáltalában nem szerelmes belé, hogy a levelet csak a barátja ugratása céljából írta, amelyet nem volt szándékában kézbesíteni.

Pedig a kislány valóban szép volt, megérdemelte volna, hogy szeresse. Zsigának pedig jó volt az, hogy esténként elbolondozhat velük, kellemesen telik az ideje. Tetszett is neki a csitri, de csak annyiból, hogy olyan cigánykás volt, mint az ő kis pajtása.

Észre kellett vennie, hogy minden osztálytársa szerelmes valamelyik lánykába, az nem is számítható igazi diáknak, aki nem esik bele a régi szokásba; a diákszerelmek elkerülhetetlen. Ő is szerette a kislányokat, de nem egyet, mindegyiket, de azt is jól tudta, hogy az nem szerelem, csak vonzódás a másneműek iránt.

+++XI+++

A negyedévesek májusban már nem jártak iskolába. Ez a hónap már csak arravaló, hogy a képesítőre felkészüljenek. Ebben a hónapban csak írásbeliek vannak, a szóbeliekre csak júniusban kerül sor. A magyar írásbeli előtti napon nagy eseményről értesültek.

Világsszenzáció volt, Blériot akkor repülte át az óceánt, vagyis annak csak egy kisebb szakaszát, a csatornát Franciaország és Anglia között. Már hazánkban is kísérleteztek a repüléssel, néhány pilóta már sikeres felszállásokat is végzett Rákos-mezején. Egy nagyszombati születésű pilóta közölte, hogy a segesvári réten felszállást mutat be.

Ilyen világsszenzációt nem lehet elszalasztani. A diákok hamarosan küldöttséget szalasztottak az igazgatóhoz, azt kérték, hogy az írásbelit halasszák el egy nappal, hogy a repülést megnézhessék. Sikertelen volt a küldöttség, amit aztán a nap folyamán többször is megismételték. Hiába, az igazgató hajthatatlan maradt.

Reggel a vonat indulása előtt még egy utolsó kíséretet tettek, ez sem sikerült.

Mikor nyolc órákor a tanárok az óráik megtartására indultak, az alsóbb osztályokba, s a bizottság pedig a díszterembe, az írásbeli megtartásának a színhelyére, feltűnt nekik a szokatlan csend; mikor beléptek, üresen találták a termeket. Kutatni kezdtek, végül felfedezték, hogy a diákság kettős rendekbe sorakozva, lenn áll az udvar közepén. Az igazgató és a tanári kar lesietett, de minden kérdés, könyörgés, fenyegetés hiábavalónak bizonyult; a diákok nem voltak hajlandók felmenni a termekbe. A végén Emil bácsi Zsigához fordult, hogy adjon magyarázatot.

- Tanár Úr! Szerintünk azért van a tanári kar, hogy minket előkészítsen a jövőre, az életre; azért, hogy mi itt megszerezzük, később előbbre vigyük a tudást azért, hogy előrehaladhasson az emberiség.

Most itt van egy világcsoda, amelyből igen sokat tanulhatnánk, de az ósdi vaskalapos bürokrácia megakadályoz abban. Mintha nem érne rá Bessenyei vagy Kisfaludy méltatása akár holnap is. Az biztos, hogy ha mindnyájunkat kicsapnak is az iskolából, mi indulunk Segesvárra!

Azzal a diákság felé fordult, és vezényelt:

- Vigyázz! Menet... irány Segesvár. Diákbanda indulj!

A hosszú menetoszlop elindult, mivel a vonat már elment, gyalog, hogy legyalogolja a jó harminc kilométeres távolságot. A tanári kar végül is kénytelen volt belenyugodni a változhatatlanba; végül a négy fiatal tanár is odaállt az oszlop végére, utolsó tagpárnak. Vidám katonadalokat harsogva vonultak át a városon, melynek alsó végénél volt a gimnázium, ahol már javában folyt a tanítás.

A nagy nótaszóra ott is figyeltek diákok; végül egy nyolcadikos elkiáltotta magát:

- Fiúk! A képzősök mennek Segesvárra repülőt nézni... Menjünk mi is!

Pillanatok alatt kiürültek a tantermek, otthagyták tanáraikat a katedrán; a menetoszlop kétszeres hosszúságúra növekedett. Az első pihenőt félúton Héjjasfalván tartották a Zeyk Domokos emlékmű előtt. Az egyik negyedik gyújtó hatású emlékeszédet mondott, méltatta a szabadsághős mesébe illő harcát a kozákokkal; két másik pedig hazafias verseket szavalt, majd a fél ezres tömeg hazafias dalokat énekelt.

Aztán újra útnak indultak. A fehéregyházi tömegsírnál, ahol állítólag Petőfi is nyugszik, hasonló ünnepélyt tartottak. Délután két órakor már ott álltak a város bejárata előtt, ahol a harcban elesett Kariatín sírján áll egy nagy emlékmű. Talán az alatt nyugvó orosz tábornok is elcsodálkozott volna a látványon; előtte egy hosszú menetoszlop, szemben elfoglalva a rét egyik oldalát a sokezes embertömeg, középen a gépmadár. Mindenki tekintete erre irányul. Annak szárnyai valóban emlékeztettek a madár szárnyára.

Vékony fenyőfalécekre kifeszített lenvászon alkotta azt, csak a hosszú törzs volt valamivel erősebb lécekből összeácsolva; elől a propeller alatt a futómű, amely két bicikli-kerékből állt.

Jó félóra múlva megjelent a pilóta. Azonnal felkapaszkodott az ülésbe. A sokezes tömeg hallgatott, még egy légyzümmögést is meg lehetett volna hallani. Aztán egy ember a propellerhez lépett, s nagyot lódított rajta, s azonnal félreugrott, mert az forogni, pörögni kezdett, egyre sebesebben. A motor zúgása erősödött, a gép előbb lassan, de állandóan gyorsulva szaladni kezdett a zöld gyepen. Vagy ötszáz-méternyi futás után álmélkodva látták, hogy elhagyta a földet, és mind magasabbra emelkedett, majd visszakanyarodik a fejük fölé, és ott több kört írt le.

A tömeg egetverő ujjongással fogadta. Aztán a gép emelkedni kezdett, s mikor kilométernyi magasságba ért, messzire elszállt Héjjasfalva felé. Mikor onnan visszaérkezett, és siklórepüléssel elérte a földet, s a kiindulási helyre gurult.

- Éljen! Vivát! Hurrá! - harsogta a tömeg.

A pilóta kijelentette, hogy még egyszer felszáll, de akkor már utassal. Kérte, hogy jelentkezzen egy vállalkozó, aki vele tart. Egyszerre ötszáz diákkéz röpült a magasba, valamennyien repülni szerettek volna. A pilóta nevetve hárította el, kijelentve, hogy csak szülői engedéllyel tehetné azt, mert a repülés még nem teljesen veszélytelen. Végre egy segesvári henteslegény jelentkezett. Mindketten beültek a gépbe. Az előzőhöz hasonlóan indult, de sokkal nehezebben tudta elhagyni a földet. Végre sikerült egy pár méter magasra emelkedni, de a magasság csak lassan nőtt, a rétet szegélyező nyársfasor ágait majdnem súrolta. Nemsokára olyan kétszáz méternyi magasra kapaszkodott, de akkor eléggé veszélyesen kezdett inogni, aztán gyorsan kezdett lefelé esni.

Héjjasfalva felől közeledett a gyorsvonat, pontosan arra nézett az irány, csak amikor már majdnem súrolta is, lecsúszott a másik oldalra.

Most kezdődött egy igazi mezei futóverseny; a több száz főnyi diáksereg csodálatos rövid idő alatt tette meg a fél-kilométernyi távolságot, valószínű, hogy megdöntötték a világrekordot, csak az volt a baj, hogy senki se mérte az időt.

Mikorra odaértek, a pilóta már kezdett kifelé kapaszkodni; nem volt komoly baja, csak az arca volt össze-vissza karcolva, de a henteslegény ordított kínjában. Őt hámozták ki először az összetépett lenvászon foszlányai közül. Eltört a lába. A fiúk azonnal hasznosították az egészségtan-órákon szerzett tudományukat. Ehhez bőségesen rendelkezésre állt a szükséges anyag, a lécek segítségével pillanatok alatt sínbe tették a törött végtagot, a vászonból hasogatott szalagokkal bepólyázták.

Ugyanabból a pilóta fejére is csinos kis sapkát készítettek. Mikorra odaért a tömeg, már a roncsokból összeeszkábált hordágyon vitték a város felé, hogy minél előbb kórházba juttassák.

Az már teljesen biztos volt, hogy a roncsokból többé sohasem lesz gépmadár, de a pilóta kedve nem múlt el, mert kijelentette, hogy még máskor is repülni fog.

A nagy tömeg nagy zsidobongás közben széteszlott, a diákság is indult hazafelé, természetesen most is gyalog. Ilyen nagy tömeg úgysem fért volna fel a vonatra, de a valódi ok inkább az, hogy a diákoknak általában nincs annyi pénze, ami a jegyre elegendő volna.

Akinél mégis volt pénz a zsebében, szégyellte volna, hogy ő vonatozon, mikor a többek gyalognak. Egyébként ők már tisztában voltak azzal, hogy a legmegbízhatóbb közlekedési eszköz a két láb, az pedig mindenkinek van. Most nem volt szabályos menetoszlop, mint idejövet, csoportosan szétszórva, nagy vitatkozás mellett haladtak, de így még hangosabbak voltak, mint mikor énekszóval jöttek. A vita nem meggyőzésre ment, mert azt egyhangúan megállapították, hogy:

- Az ember repülni tud.

Az, hogy a repülőbemutatót baleset zárta be, nem sokat jelentett az ifjúság szemében; tudták, hogy minden kezdet ehhez hasonló, egy-kettő mindig kitöri a nyakát, de aztán tökéletesedik, s a következő már győzni fog.

Hogy az ilyen győzelemre mindig megvan az esély, azt bizonyította, hogy másnap minden diák repülőgépet kezdett fabrikálni; sokan közülük erősen elhatározták, hogy, ha felnőtté érnek, pilóták lesznek. Éjfél tájban értek haza, de a vita az ágyakban is folytatódott, reggelig nem sokat aludtak. Másnap megtartották az írásbeli vizsgát, a címe:

- „Kemény Zsigmond hatása a késői irodalmunkra.” Zsigának nem volt nehéz a névrokona munkásságáról írni, ezért gyorsan hozzáfogott, nem-sokára a piszkozatból több volt, mint fél oldal.

A háta mögött ülő román fiú azonban meg sem tudott mukkanni; jelezte neki, hogy segítségére vár.

Ezt úgy oldotta meg, - mert diákoknál az ilyen kötelező - hogy a már leírtak alá helyezve a balkezét úgy tartotta, hogy ő is tudja olvasni. Ő a könyökére támaszkodva úgy tett, mintha gondolkodna, de az előző napi hatvan kilométeres gyaloglás, az éjszakai álmatlanság hatása jelentkezett, ő bizony elaludt.

Arra ébredt, hogy tanra felébreszti, hogy letelt az idő, be kell adni a dolgozatot. Nem volt mit tenni, ráírta a nevét a megkezdett piszkozatra, és beadta.

Nem volt súlyosabb következménye, csak az, hogy az oklevelében tizen-nyolc kitűnő, és nyolc jeles osztályzat mellé, a magyar nyelv és irodalomból egy elégséges is becsúszott. A többi társának sem sikerült valami kitűnően ez az írásbeli, ami azt mutatta, hogy egyetlenegynek sem volt magyarból jeles osztályzata. De hogy is várhattak jobbat a tanárok, mikor az ő korukban gyalog, lóháton, esetleg kocsin cammogtak az emberek, ma pedig, mikor ők írásbeliznek, minden akadályt legyőzve száll, repül az emberiség.

Lezajlottak a vizsgák, a képesítők. Zsiga minden évben beiratkozott az ott lévő unitárius gimnáziumba, mint magántanuló, minden év végén sikeresen levizsgázott a következő osztályból. Abban az évben s így történt.

Nem is volt nehéz, mert a két iskola tananyaga a latin kivételével majdnem teljesen egyezett. A képesítő vizsgák lezajlása után két nappal következett az érettségi. Ez ebben az esetben is jól kezdődött. A latinból nem nagyon sokat tanult, ezért kissé aggódott, míg kihúzta a tételt. Felragyogott a szeme, mert az Ovidiusból kapott lefordításra egy részletet. Azt pedig már a negyedik gimnáziumban részletesen tanította az ottani kitűnően tanító tanára, sőt, pontosan azt a részt könyv nélkül is be kellett tanulniuk.

Amikor rá került a sor, a miniszteri biztos, akit a diákság a kissé szögletes feje miatt „trapéz” névvel ruházta fel, barátságosan szólította meg: - Amint látom, fiam, maga „Philemon és Baucis”-t kapta. Fordítsa magyarra az első részét.

Zsiga, ki sem nyitva a könyvét, elkezdett szavalni:

„Aureá pima sata est netás queá vindice nulla sponta sua, fidem et rectumque colebant.”

Mikor aztán a magyar szöveget is elmondta ugyanúgy, hogy a könyvet ki sem nyitotta, a biztos félbeszakította:

- Nagyon jól van, fiam. Még csak egy példát mondjon az accusativus cum infinitivora!

Zsiga gondolkodás nélkül rávágta:

- Ephimamondas ferrum retinuit quod renunciatum esse vicisse romanos.

- Remek fiam, remek! Elég is lesz, elmehet! Látja, Tanár úr? Ez az igazi felkészülés, nem az, amit az eddigi felelők mutattak. Hiába, ma is fennáll a régi mondás: aki tanul, az tud!

Zsiga nagy megkönnyebbüléssel hagyta el a vizsgáztató termet. Azt tudta biztosan, hogy nagyon rosszul járt volna, ha a tételét Ciceróból vagy Liviusból kapta volna, valószínűleg meg se tudott volna mukkanni.

Érdekes, hogy ez a tétel nemcsak az érettségien szerzett neki jeles osztályzatot, hanem a későbbi élete folyamán is. Ezért jó, ha valakinek kitűnő az emlékezőképessége; annak köszönhetette, hogy sokkal később egy nagy tömeg előtt fel nem sült. Az történt ugyanis, hogy egy jó ismerősének egy szigorú tél alkalmával meghalt az édesanyja, pontosan olyankor, amikor az egyházközségnek nem volt kántora.

Hozzáfordultak, azt hangoztatva, hogy ő ért ahhoz, most segítse ki a bajból, az anyja megérdemli, hogy a szokott szertartás mellett földeljék el. Egyébként is nagyon sokan lesznek a temetésen, mert mindenki szerette a távozót, s nem szeretne szégyenben maradni.

Hiába mentegetőzött, hogy ő még sohasem volt temetésen, csak akkor tudna eleget tenni, ha szerezne valahonnan egy szertartáskönyvet, mert akkor megtehetné; ugyanis a gregorián kotta olvasásához ért. Az ismerős megszerezte, tehát nem térhetett ki.

Havas, hideg idő volt, talán a harminc fokot is meghaladta. A plébános szánkón érkezett a szomszéd községből, és hozzájuk tért be addig, míg a temetésre sor kerül.

Tekintettel a hidegre, jó forralt bort iszogattak addig, s megvitatták a temetés sorrendjét. Zsiga közben forgatta a kis fűzött könyvecskét, melyben a szertartás volt nyomtatva. Nem vette észre, hogy annak a közepe beszélgetés közben leesett az asztal alá. Jöttek jelenteni, hogy megkezdhetik a temetést. Bundájukba burkolózva siettek oda. Kihozták a halottat az udvarra. A plébános megkezdte a latin szertartást. Zsiga felelgetett. Amikor az ő leghosszabb feladata, a circumdedarunt következett, rémülten vette észre, hogy a könyvecskében a tizenkettes lap után a huszonnégy következik.

Nem akart ilyen nagy tömeg előtt felsülni, gondolkozni kezdett, de arra nem volt idő, kezdenie kellett.

Köhögéssel húzta kissé az időt, ez nem volt érthetetlen ebben a hidegben, eszébe jutott Ovidius, és az érettségije. A circumdederunt dallama közismert, ezért kitűnő érces hangján belekezdett:

- Circumdederunt me genituus mortis dolores inferne, circumdederunt me. Auren sata est aetad vindice nulle spote sua, sinez et legemque colebant, circumdederant me.

Aztán ugyanúgy folytatta. Minden sor után bekapcsolva felváltva a circumdederuntot, vagy a recuiem aetramemot. Talán még a különösen hosszú részt meg is toldotta egy pár sorral.

Az igazán szép hangon elénekelt részt az asszonysereg megjutalmazta azzal, hogy a meghatottságtól sírásba kezdtek. A szertartás vége aztán simán ment, mert az már újra ott volt a könyvecskében.

Amikor a temetés után újra betértek hozzájuk egy pohárka forralt borra, a plébános nem állta meg, hogy meg ne jegyezze:

- Gratulálok neked, Zsiga. Már régen temetek, de ilyen szép még sohasem volt a szertartás. Egyenesen csodálkozom, hogy valaki a nehéz gregoriánt első látásra így tudja olvasni.

- Azt tanultuk az iskolában, a hangom is elég tűrhető, de mit szólsz a szöveghez?

- Mit szólnék? Azt énekelted, amit a könyvecskében láttál.

- Nézz be az asztal alá... Ott megláthatod a szöveget! Sok ember eltemetével és mégsem vettél észre semmit?

- Mit kellett volna észrevennem? De hát akkor mit énekelte?

- A világ teremtését, Ovidiusból...

- De ez...

- Hagyd csak! Te nem vettél észre, senki sem vette észre. Meg vagyok győzve arról, hogy az odafenn való sem vette észre, ne hivatkozz tehát a magasságbelire. A szegény halottnak pedig igazán mindegy, hogy mit éneklünk a feje felett.

Zsigát ez az esett arról győzte meg, hogy sok olyan dolog, amit haszontalanságnak látunk, mikor az iskolában meg kell tanulni, az életben mégis sokszor hasznosnak bizonyul. Neki az érettségien jelest szerzett, az életben egy felsüléstől mentette meg.

+++XIII+++

Érettségi utáni nap az igazgatójuk az újdonsült pedagógusoknak kiosztotta az okleveleket, bőven ellátva tanácsokkal az életre; önként kerültek sorra, hogy az irodájában megjelenjenek.

Mikor Zsiga csoportja került sorra, csengetett a telefon. Az igazgató kézbe vette a kagylót, rövid hallgatás után rémült arccal fordult feléjük:

- Fiúk! Szarajevóban megölték a trónörököst, s a feleségét.

- Egy Habsburggal kevesebb, - vetette oda ezt az egyikük.

- Meghalt a király! Éljen a király! Van abban a fajtából bőven elég! - mondta egy másik.

- Igen, de ebből háború lesz, - mondta az igazgató.

- Még az sem baj, Igazgató úr! - szólalt meg Zsiga is. - Mi jó barátok, itt befejeztük a dolgunkat, tehát ráérünk, nincs még asszony és gyerek, akik pityeregnének utánunk. Ha megtámadnak, mi rendet csinálunk.

Bekövetkezett a háború, természetesen az előrehozott sorozások is. Bármelyikük is rettentően szégyellte volna, ha őt nem sorozzák be. Azzal nem törődtek sokat, hogy kik és miért harcolnak, csak az fontos, hogy van ellenség, akiket ütni lehet, sőt, ütni kell ugyanúgy, mint őseik tették valaha, és ahogy azt Péterffy tanárunk oly sokszor és olyan szépen megmagyarázta.

Hogy politikailag mennyire tájékozatlanok voltak, arra a legjobb bizonyíték az, hogy az utánuk következő két évfolyam testületileg, mint önkéntes, jelentkezett hadi szolgálatra.

A honvédelmi miniszter meghallgatta a kérésüket, megadta nekik az egyévi önkéntesi jogot, a karpaszomány-viselés jogát is. Azt hitték, hogy néhány hónap alatt végeznek az ellenséggel, és visszatérhetnek iskolájuk padjaiba, de az lett, hogy a háború évekig tartott, és aki életben maradt közülük, a frontról járt haza a tanévek végén, hogy vizsgálhasson. Természetes, hogy a kardosan vizsgáló tanulók mind megfeleltek a követelményeknek, mert melyik tanár nem tud olyan kérdést feladni a vizsgálónak, ha akar, hogy az jól tudjon arra felelni.

+++XIV+++

Természetes, hogy Zsiga, mielőtt elhagyta volna a tanulmányai színhelyét, elment búcsúlátogatásra a volt tanára, Emil bácsi lakására, aki őt nagy szeretettel fogadta. Leültette, és hosszasan beszélgettek, ami tulajdonképpen folytatása volt az otthoni beszélgetéseknek, vitatkozásoknak a magyar és román kérdésről. A tanár megjegyezte:

- Még jól emlékszem arra, hogy te, aki korábban még gyerekek számítottál, sok kérdésben nem egyeztél velem. Már akkor felfigyeltem rád, és azóta is állandóan figyelek. Te azt hiszed, hogy én nem tudom, hogy két utolsó évben állandóan írsz a fővárosi lapokba, folyóiratokba?

- De, Tanár úr!

- Hagyd! Tudom, hogy egyik cikk, egyik vers alatt sem szerepel a neved, mindegyik a fedőneveid alatt jelentek meg. Ezeket is jól ismerem, az egyik „Finis,” a másik „Delta.” Én, amikor olvastam, azonnal rád ismertem, hiszen nyaralások idején bepillantást engedtetél a gondolataidba. Azt elhiheted, hogy sohasem haragudtam rád azok miatt.

Habár valamennyi nacionalista, sovinszta, de a te szempontodból teljesen igazságos és megérthető. Azt is tudom, hogy te sohasem szidta a román népet, a román fajt, hanem csak kizárólag a pópákat, a vezetőket, köztük természetesen engemet is.

- Ez valóban úgy van, mert én a valóságban az egyszerű román népet szerettem.

- Mindez kiérződik az írásaidból. Ha te az én azóta megjelent írásaimat olvasod, azok hasonlítanak a tiedhez, én is csak a ti vezetőiteket szoktam szidni. Ebben tehát most is egyetértünk. Ha jól megfigyelted az akkori vitáinkat, abból csak azt szűrheted le, hogy Erdélyben a magyarság és a szászság kora már lejárt, azok kiöregedtek, és a helyükre mások fognak ülni.

Intő példa minden népnek a hatalmas római birodalom története, akik teljesen eltűntek a történelem színpadáról, csak az emléküik maradt meg. Ne hidd, hogy a barbárok támadásai okozták a bukását, hanem az, ami itt lefolyt az elmúlt években. Minden római seregestől, a legyőzött népekből odakerült rabszolgák szolgálták.

Ezek természetesen saját nyelvükön beszélgettek egymással. A római nők sem a szülést szerették, hanem a szórakozást, naponta ismétlődtek a tivornyák. Az elhullt úr és úrinő mellett ott volt a munkában edzett rabszolgák serege. Természetes, hogy mikor harca került a sor, nem győzedelmeskedhettek, mert a híres légiónagy része is már a rabszolgák soraiból került ki. Ehhez hasonlót már többet is feljegyzett a történelem, kitűnő tanulságot szolgáltat az utókor népeinek, de törvény szerint mindig megismétlődik. Mindig az a nép marad fenn, amelyik még életerős, ilyenek még ma a románok és a székelyek, azért szerettem volna ezt a kettőt valahogy összehasonlítani, mert így, ahogy van, csak gyengítik egymást.

- És ma is összefognak? Azt is jól látom, hogy miért: a vezetők miatt; azért szidom én mindig a vezetőket.

- Egyről megfeledekezel, hogy mindig voltak és lesznek is vezetők, ezt világosan mutatja a történelem.

- A dolgozó csak nem fog ártani a dolgozónak?

- Figyelj! Én ugyan nem akarok jós lenni, de a következőképpen látom a jövőt: Most a magyar szidja a románt, a román a magyart; az egyszerű nép szidja a gazdagot, az egyik osztály a másikat. De így van ez nemcsak itt, hanem más népeknél is.

Most mindkét oldalon a vezetők bebeszélnek a tömegeknek, hogy a háború az ő érdekeiket szolgálja, azért kell a másikat legyilkolni. Pedig ennél a háborúnál is más az igazi ok; egy ilyet említek csak: a német ipar olyan gyorsan fejlődik, hogy kiszorítja termékeivel a többi világgazdaságról; viszont a németeknek kevés a rendelkezésére álló nyersanyag, ezért gyarmatokra volna szükségük.

A túloldal fog győzni, és átrendezi Európa térképét: Erdély Romániáé lesz, mint azt előre jósoltam nálatok.

- Azt már nem!

- Ezt nem mi döntjük el. Sajnos, ez az erdélyi románságon nem sokat segít, mert a regátia az meghódított területnek tekintik, csak az elnyomó változik, habár az itteniek műveltebbek, mint amazok.

- Ezért kell dolgozni azon, hogy ne a politikusok, hanem a dolgozók vegyék kezükbe a hatalmat.

- Tudom, hogy mit akarsz mondani, hogy akkor nem lesznek osztályok, nem lesz a fontos, hogy ki magyar, ki román, német szlovák, cseh, szerb vagy más náció. Emlékszem az akkor mondott szavaidra, mert akkor is láttam, hogy az történelmi szükségszerűség, és egyszer valóban be is fog következni, de addig még sok évtizednek kell letelni. Ma még csak fejlődőben van a nagyipar, ma még sok az analfabéta, ma még hiányzik a munkásságból az öntudat.

- Tanítani fogjuk!

- Úgy van. És az a tanítás sikeres lesz. De a történelem arra is megtanít, ha nem lesz faj, ha nem lesz osztálykülönbség, ha nem lesz kizsákmányoló és kizsákmányolt, akkor csinálni fognak maguknak!

- Hogyan?

- Első lehet a származás szerinti megkülönböztetés, aztán lehet úgy is csoportosítani, hogy az egyik kétkezi, a másik szellemi munkás, az egyik dolgozó paraszt, a másik bányász, vagy gyári munkás, stb. Amelyik hangsúlyosabb kiabál, és többségben van, annak a kezében a nagyobb hatalom. Újabb évtizedeknek kell eltelni addig, míg azt is észreveszik, és rájönnek arra, hogy az ész, a tudást semminek a kedvéért nem szabad háttérbe szorítani. A történelem így írja elő, és te talán ezt meg is fogod érteni. A történelem kereke csak lassan forog.

- Lehet, sőt, valószínű, hogy a Tanár úrnak igaza van, de én azért csak tovább fogok harcolni a céljaimért...

- Azt helyesen teszed. Csak arra kérek, hogy ne bántsd a népemet, mert mi is csak azt tesszük, mit ti, csak a mi szájunk íze szerint...

- Félek, hogy abban is igaza lesz a Tanár úrnak, hogy a románság valóban létre akarja hozni Nagy-Romániát. Most szövetségesünk, de nem csatlakozott; szerintem arra készül, hogy eláruljon. Ere sokszor gondoltam. Természetes, hogy akkor első teendője lesz a hatalomnak, hogy az erdélyi románság vezetői összefogdossák; hogy az ilyen politikai foglyoknak milyen a sorsa, azt nem is kell magyaráznom. Arra kérem, hogy akkor fogadjon el a tanácsaimat.

Van nekem egy nagynéném Osdolán. Abban a faluban nincs román, minden főközlekedési úttól távol van, magyarul mondván, félreesik az útból, ott románt senki sem fog keresni. Én már megbeszéltem vele. Bármikor szívesen látja. Itt a címe.

- Köszönöm fiam, hogy ilyenre is gondoltál. Nem hiszem, hogy ilyen bekövetkezhet, habár háború esetén semmi sem lehetetlen.

Úgy fogok tenni.

- Nagyon szépen köszönöm Tanár úr. Különösen azt, hogy ilyen bízalommal volt hozzám, mint kezdőhöz. Ha szabad megkérnem, Dóri, az én kis pajtásom még nem jött haza Balázsfalváról? Szeretnék tőle is elbúcsúzni, ki tudja, hogy látjuk-e valaha még egymást?

- Csak a jövő héten jönnek haza.

- Nagyon sajnálom. Ha szabad, egy pár szót írnék neki búcsúzóul.

- Annak semmi akadálya. Ül le ide, és írf.

Zsiga helyet foglalt, és hozzáfogott az íráshoz. Nem írt sokat.

- „Kis kócos pajtásom! tudsz-e már magyarul? Remélem, emlékszel-e még arra, hogy mit ígértél? Ölel nagy pajtásod, Zsiga.”

- Jó lesz így, Tanár úr?

- Jó, és ígérem, hogy átadom neki, és ő nagyon fog örülni ennek. De ebből aztán nagy baj lesz, mert ő egy nagyon makacs, dacos teremtés. Az anyja és a nagyszülei gondosan, sőt, szigorúan vigyáznak arra, nehogy megtanuljon magyarul, de ő makacsul ellenáll; lehet, hogy éppen neked is nagy részed van. Csak azért is tanul magyarul, mert neki tilos. Már két év óta nem láttad, mert azóta a nagyszülőknél van, hogy román iskolában tanulhasson; ott aztán nem hall egy szót sem magyarul, sőt, még magyarul beszélő társaságba sem kerülhet, így csak itt-ott szedhet össze magyar szavakat, amiket elleshet.

Elmúlt nyáron itthon felejtette ezt a kis füzetet, ami teljesen magyar szavakkal van tele, ami itt-ott elleshetett. Biztos, hogy az akkor már nyolcéves kislány megsiratta az elveszett füzetkét, de még biztosabb, hogy azóta még több szót gyűjtött össze. Én tudom, hogy az én természetemet örökölte, makacs, kitartó, amit a fejébe vett, attól eltántorítani nem lehet.

Minden tiltás ellenére csak azért is, folyékonyan meg tanul magyarul beszélni. Sőt, ha továbbra is ennyire akadályozzák, még az is megeshet, hogy meggyűlöli a saját fajtáját, és teljesen magyarrá lesz. Én nem volnék ellene, hogy valaha a jövőben ti találkozhassatok.

- Ez több, Tanár úr, mint amire számíthattam. Egy bizonyos, hogy én mindig kis testvérkémnek éreztem, és úgy szerettem, s az is biztos, hogy ezután is szeretni fogom.

+++XV+++

A bevonulás, kiképzés, tiszti iskola nem évekig tartott, hanem hetek alatt lezajlott, aztán következett a front, az előnyomulás, visszavonulás, szaladás, menekülés, a lövészárók, az állóharc gyorsan váltogatták egymást. Mindez összeköttetésben volt a földrajz-órákon tanultak természetben való ismertetésével.

Hol a Mazuri-tavakkal, hol a Rokitnói-mocsarakkal ismerkedhettek, hol az Ovcsent igyekeztek megmászni, hogy megismerjék Nikita országát, hol Doberdó poklát tanulmányozták, hol az Ásságóhoz rendeztek hosszabb tanulmányi kirándulást, hogy a hegymászás alapelemeivel megismerkedjenek. Államköltségen olyan csodás tájakat láthattak, amiről egy egyszerű polgár még csak nem is álmodhat. Közbe-közbe a kórházakban tartottak pihenőt, hogy az orvostudomány gyors fejlődését tanulmányozhassák, erőt gyűjthessenek a következő túrákra.

Zsiga ezt mind tanulmányozhatta. A gorlicei áttörést követő héten a fejére mért puskatus nyomait kellett eltüntetni, majd más alkalommal a rendetlen életmód következtében a gyomrában fellépett teljes savhiány miatt kellett annak pótlásáról gondoskodni; harmadszor csak a román bakái mentették ki a föld alól. Vonatra rakták, és az orvosok ötnapi munkával hozták vissza az életbe. Mindezekkel azonban az ismeretei gyarapodtak. A kolozsvári vöröskeresztes tartalékkórház idején, ugyanis az ottani tanítóképzőben volt elhelyezve, megoldhatta az akkor írásbeliző tanulók nehéz matematikai feladatait, melyet a szükségletüket végző tanulók szépen be is csempészték.

Lábadozása idején sétálhatott a csodaszép sétátéren, esténként pedig a Házsongárdi nevű szép park csodás labirintus-szerű, kanyargó útjain, melynek végén egy zsákutcában volt a „puszipad”; már a neve elárulja, hogy azt csak azért állították oda, hogy a szegény szerelmespároknak legyen egy olyan helye, ahol avatatlan szemek nem lesik, hogy csókolóznak-e? Ez nagyon látogatott hely volt.

Természetes, hogy a szegény lábadozó hadfiaknak sohasem kellett ezeket a helyeket magányosan bejárni; Kolozsváron mindig sok a szép fiatal leány, nem kell csodálkozni, ha megesett a szívük, látva az értük szenvedők, - sok esetben valóban gyámoltalan mozgásán.

Ugyancsak Kolozsváron ismerkedett meg az akkor keletkező filmezés tudományával. Joánovics, az ottani színház igazgatója, minden más várost megelőzve, kezdte forgatni hazánkban az első filmfelvételeket. Élelmes ember volt, tudta, hogy mind a színházban, mind a felvételeknél, mindig sok statisztára van szükség, akiket fizetni kell.

Jobb megoldásnak találta, hogy nekik, a lábadozó tiszteknek adott egy első emeleti páholyt ingyen, ahol minden előadást végignézhettek; természetesen mindig rendelkezésre álltak, mikor statisztákra volt szükség.

Ezért sok darabban együtt játszottak Berki Lilivel, Lóth Ilával, és a szép szőke, tüdőbajos Kollay Kamillával, és előadások után együtt mulattak a színház mellett épült Thália-kávézóban.

Kilencszáztizenhatban végigélvezte az egész Brusszilov offenzívát, ahol mint összekötőtiszt szerepelt a szomszédjukban harcoló török hadosztálllyal.

Ez sok tréfára adott alkalmat. A viszont-látogató törököket megettették sonkával, szalonnával, és a jó nevű magyar borokkal. Azok érthetően csak a végén vették észre, hogy vallásuk tanításával ellenkező étellel-itallal etették-itatták őket. A forma kedvéért köpködtek, de más alkalommal is eltúrték, hogy megréfálják őket. Ők viszonzásul megismertették őket Mohamed hetedik mennyországának rejtelseivel, ahol azzal jutalmazták a harcban elesett hősokeket, hogy egész nap a tubafa árnyékában ülhetnek, és csoda-szépségű hurik ölelgetik, s mindenféle nektárral kínálgatják őket.

Ezért történhetett meg, hogy mikor a saját harminc és feles mozsár lövedéke betemette, és oláh embereinek jóvoltából csak öt nap múlva, a miskolci kórházban ébredt, egy csodaszép huri hajolt föléje, s gyöngéden simogatta a haját. A végén kisült, hogy a hely, ahol van, az csak egy kórház, s a huri csak egy tizennyolc éves szép fiatal lány, de annak arcáról azt olvashatta le, hogy talán egész életében szívesen teljesítené a huri feladatát; hiába, csinos gyerek volt a betege.

Ez nem következett be, mert pár nap múlva Tátralomnicra vitték a tisztí-üdülőbe, mely a kis előhegy tetején épült Palota szállóban volt elhelyezve. Ennek az volt a célja, hogy itt a lehető leggyorsabban talpra állítsák, s, hogy újra a frontra küldhessék őket. A sok beutalt nagy része törzstiszt volt, és tábornok, aki a közelmúltban csatát veszített, és ezért leváltották. Az ő idejében éppen Planzer Baltin üdült hasonló ok miatt. Alacsonyabb rangú tiszt csak kevés volt ott.

Ebből olyan előny származott, hogy a frakkos pincérek, akik kiszolgálták őket, inkább velük szimpatizáltak, és a jobb falatokkal terhelt tálakat az ő helyük közelében helyezték el.

A tíz hét sajnos hamar eltelt, akkor az alacsonyabb rangúakat Mátra-fürdőre helyezték át. Ők arra gondoltak, hogy újabb csatavesztés történhetett, ezért a hely kell a vesztes nagyfejűeknek. Ez az üdülés is gyönyörű, de az időjárás miatt nem sokat élvezhették, mert majdnem mindig esett az eső, az időt csak a vendéglőben, kártyázással tölthették el. Ő nem szeretett kártyázni, és érdekes, hogy azért, mert mindig nyert; nem akarta barátait kifosztani.

Ha játszott is, csak addig, míg a kocsi-fuvarra való kitelt a nyereségből. Az volt a szokása, hogy minden délután átkocsikázott a hét kilométerre fekvő Bártfára, egy csinos fiatalasszonyka kedvéért. A kocsisa a lengyel zsidó pedig nyolc koronát számított a fuvarért. Néha azért is be kellett lépnie egy-egy partiba, mert kevesen voltak, akik tarokkozni is tudtak, és tudnivaló, hogy ahhoz négy személy kell.

Általában inkább csak szerény alapon játszott. Az utolsó előtti napon az történt, hogy három igen gazdag törzstiszt vonta be egy tarokkpartiba; ezek már nem a szerény alapon játszottak. Zsiga így is nyert. Azok pedig nekibuzdultak, nem engedték, hogy távozzon, hanem kényszerítették, hogy tovább játsszon. Átfordították ramslira, makaóra, a végén pedig huszopenyegyre. Zsiga mindig nyert, akármit is játszottak. Éjfél felé már mindenáron veszíteni akart, de a lapjárás nem engedte, hogy veszítsen, vagy a partnereknek lett fuccs a kezében, vagy ha ő tizenkilencre is behúzott, biztos volt, hogy alsót kap. Így csak akkor lett vége, mikor a három partnernek egy fillérje sem maradt. Nyeresége több mint kilencvenezer korona volt akkor, mikor a főhadnagy havi járandósága alig haladta meg a kétszázat.

Reggel indult, hogy bevonuljon a parancs szerint a pótzászlóaljához. Elhatározta, hogy útközben a fővárosban egy nap pihenőt tart. Két bajtársával találkozott, ezért az egy naphól három lett. Tanulmányozták Budapest éjszakai életét; minden mulatót, minden lokált bejárták; harmadik reggelre sikerült a nyereségének a nyakára hágni. Éppen indultak, de már fényes reggel az Andrásy úton, hogy a Keletihez menjenek, mikor látják, hogy minden katona, tiszt, még a törzstisztek is megáll három közeledő tiszt előtt, és úgy tiszteleg. Azt már tudta, hogy ilyen csak a királyi-ház tagjait illeti meg. Ők is nagyon ingadoztak, nem volt idejük frontot alkotni, mikor a közeledők egyike hozzájuk lépett, ölelgetni kezdet őket, s németül mondta: - Bajtársak! Örülök. Látom, hogy ti is hasonlóan szórakoztatok.

Csak amikor tovahaladtak, jöttek rá, hogy az ő kamerádjuk Károly trónörökös volt, aki kíséretével szintén az egyik mulatóban reggelig szórakozott. Csak a Keletiben jött rá, hogy nincs annyi pénze, hogy a vasúti-jegyét Mezőtúrig megvásárolja, ahol akkor a pótzászlóalja állomásozott. Úgy oldotta meg a gondot, hogy egy visszatérő mozdonyon, úgynevezett gépvonaton ment vissza Aszódig, hogy egy ott élő rokonától némi pénzt kölcsönözzön.

Mikor mindezt elmesélte a tiszti étkezdében, társai kinevették a pazarlása miatt, de nem bánta. Nem volt felesége, nem volt gyermeke, kiknek gyűjtsön.

Neki úgyis vissza kell térni a vágóhídra, s ki tudja, hogy milyen sors vár rá? A háború befejezése után derült ki, hogy neki volt igaza, mert akik a takarékbán gyűjtögették a pénzüket, az infláció idején egy skatulya gyufát sem kaptak érte.

Kegyes volt hozzá a sors, mert hosszabb betegszabadságot kapott. Ezt az időt a szülőfalujában töltötte el, azaz, annak szomszédságában, Zabola-Páván. Ugyanis itt is volt háza a szüleinek. Kellemesen telt az idő, mert itt igazán sok a fiatal lány, csak a keresztapjának, a postamesternek volt hét; mind abban a korban, hogy udvarolni lehet neki. A falu többi fiatal lánya is rendszeren itt gyülekezett, hogy szórakozással töltsék az időt. Minden délután átsétált oda. Természetesen úgy, mint betegszabadságos, minden szolgálati jelvény nélkül.

A front akkor ott húzódott a község határában, így a hadsereg-parancsnokság ott volt elhelyezve, a grófi palotában. Úton-útfélen német tisztekkel találkozott. Néha tisztelgett, ha nagyobb rangúnak gondolta, néha nem. Egyszer egy idősebb tiszt mellett haladt el tisztelgés nélkül, csak akkor figyelt fel, mikor az rákiáltott:

- Kamerád!

Ijedten fedezte fel, hogy annak a nadrágján egy széles, piros csík húzódik végig. Odasietett, katonás pózba vágta magát, jelentkezett.

Elég jól tudott németül beszélni, de a német szavakat kegyetlenül megropogtatta. Elmondta, hogy harctéri szolgálatai után most betegszabadságát tölti. Elnézést kér, hogy elmulasztotta a tisztelgést, oka az, hogy még nem volt német csapatokkal együtt, nem ismeri jól a rangjelzéseket.

Gérock tábornok az erdélyi hadsereg parancsnoka, mert az volt az volt, a tiszt nagyokat nevetett a beszédjén, hogy mennyire kicsavar egyes szavakat; nem engedte, hogy távozzék, legalább két órát vele kellett sétálni, hogy öt német beszédjével szórakoztassa. Ez nem volt elég, mert közben odajött jelenteni a táborcsendőrség parancsnoka, Rittmeister fon Khalden, akkor már ketten nevettek a beszédjén. Az igazgató tanító házában voltak elszállásolva. Mindig a kerítés sarkában, egy sűrű gesztenyefa árnyékában lévő malomkő-asztal mellett szokott ülni, nem kerülhette el, s ezért akár-hányszor arra haladt, mindig behívta.

Nálánál egy jó fejfel magasabb, még az ólomsúlyú birkózókat is meghaladó súlyú ember volt, ha felült, a meklemburgi fajta lova hátára, annak ívben hajlott meg a dereka. Ez annyiban nem volt kedve ellenére, hogy ennek Európa minden híres bortermő helyérő volt bora.

Ha behívta, a tisztiszolgája már is hozta a palackot, gazdájának vizes-, neki borospoharat téve oda, és így megesett, hogy ő csípett be hamarabb.

Mind ő, mind a lányok megszerettek egy fiatal német hadnagyot, aki minden délután ott volt a társaságukban, hét európai nyelven beszélt.

Ez halálosan beleszeretett a szép barna óvónőbe, aki viszont egy szót sem tudott németül. Egy kis szótárból hetek alatt jól megtanulta a magyar beszédet, azt a velük való beszélgetéssel tökéletesíthette. Egyszer nagyon csodálkoztak, hogy a szokott időben nem jelent meg; végre egy órával később befutott, de nagyon mérges arccal. Érdeklődtek, hogy mi a baja?

- Az öreg doboz nem hagyott békén...

Kezdetben nem értették, de aztán rájöttek, hogy a szótárból gyűjtött szavak szerint felelt; ugyanis vén skatulyát akart mondani. Ez a vén skatulya pedig a nyugdíjazás előtt álló óvónő volt, aki kereste az olyanokat, akikkel németül beszélhet.

+++XVII+++

Lejárt a szabadság. Bevonulás után, új beosztást kapott. Nem is haragudott érte, mert ez Dalmáciába indította útba, ahol még nem volt, pedig már Európa nagy részét végigtanulmányozhatta. A menetiránya Szabadkán, a Boszhabródon át, Szarajevóba vezetett; utána pedig onnan tovább Jajcs, Szrenetica, Kainen át Szebenikóba. Igazán csodálatos az utazás azokon a keskenyvágányú vasutakon. Ezen az úton a jajcsei a legemlékezetesebb. Ugyanis ott szeretett volna pihenni egy napig, hogy felfrissítse a történelemből tanultakat.

Este ért a vonaton oda. Az ott sétáló „hanhoffkomandánshoz” fordult, hogy éjjelre szállást biztosítson; természetesen német nyelven mondta, mert már beleszokott, hogy Boszniában más módon nem tudja megértetni magát. Jó negyedórát beszélt, míg rájött, hogy az a vén szakállas főhadnagy nem tud németül. Végül magyarul elkáromkodta magát, erre az a nyakába ugrott és összecsókolta.

- Szervusz, bajtárs! Miért nem mondd, hogy magyar vagy? Hónapok óta nem hallottam magyar szót.

Este jól elszórakoztak együtt. Reggel megnézte a vízesést, ahol a folyócska nagy magasságból esik alá, mivel a szikla előrehajló, mögé be lehet menni. Csodás szivárványt lehet látni, ha a nap rásüt a lehulló víztömegre.

Itt más élménye nem is volt, csak mikor reggel a szűk utcán ment a trafikba, hogy a kiutalt finom bosnyák cigarettákat felvételezze, egy emeletről kihajló szép török nőnek integetett; aki mosolygott és egy szép rózsát dobott le neki.

Szívesen enyelgett volna tovább, de a nő mögött megjelent egy szakállas fej, és a következő pillanatban a golyó ott fűtyült el a füle mellett.

Nem folytatta a sikert ígérő enyelgést, mert a vén törököt képesnek tartotta arra, hogy őt lelője.

Ez a beosztás sokat jelentett számára, mert lehetővé tette, hogy alaposan végigtanulmányozza Abbázia, Fiume, Sikvenica, Novi, Zeng, Caropágó, Szebenikó, Spalató, szóval az egész dalmát tengerpartot le, egészen Kattaróig, beleszámítva az ezek előtt elterülő szigetvilágot is. A vitéz tengerészünk ezek közül sohasem merészkedett ki a nyílt vizekre, legfeljebb az apró torpedóhajók futottak ki néha; a nagy csatahajók, cirkálók állandóan a biztonságot nyújtó kikötőkben horgonyoztak. Ezekre arasznyi vastagságú kagylóréteg telepedett; legalább is ezzel heccelték mindig az ott állomásozó tengerésztiszteket.

Nagy vigasz volt nekik itt a tinta-sötét nehéz dalmát bor is, amelyet már csak azért is naponta kóstolgattak, hogy összehasonlítsák az eddigi beosztásaik alkalmával alaposan áttanulmányozott híres magyar borfajtákkal, és hatásosan védekezzenek az akkoriban terjedni kezdett spanyolnátha ellen; ugyanis az volt a közhit, hogy az alkohol ez ellen biztos védelmet nyújt. Az itteni, nem veszélytelen beosztást az is könnyítette, hogy itt nem a más frontokon szokásos „koporsószegnek” tisztelt „magyarkát” kapták felvételezésként, hanem a finom és illatos bosnyák cigarettákat, a Libuskit, a Szarajevót, a Drinát.

Az volt a feladatuk, hogy megszüntessék, felszámolják az úgynevezett „zöld-kádert”. A hadseregből megszökött délszláv katonák száma akkor már megközelítette a kétszázezret. Komoly harcra nem került sor, de arra mindig készen kellett lenni, hogy a sziklák mögül bármelyik pillanatban ezek által kilőtt golyók fütyülnek el a fülük mellett, és még a lakott helyek ablakaiból is gyakran köszöntötte őket hasonló üdvözlés.

Egyedül a tengerész-lázadás leverése okozott egy kis gondot, mert ezek messze hordó hajóágyúkkal rendelkeztek, az ő tábori-ágyúikkal szemben, de végül a sok lúd disznót győz elve érvényesült. A gyengébb nem ellenséges magatartást nem tanúsított, és azt elismerték, hogy a délszláv és olasz nők valóban csinosak és szépek. Még Zsigának is határozottan tetszett a szebenikói polgármester Nelli nevű leánya, különösen a tekintete, mert úgy tudott nézni azokkal a veszedelmes fekete szemével, hogy egyszerre akár négyükben is sebesebben kezdeni keringeni a vér. Közvetítő nyelvként természetesen a német szolgált.

Egyetlen elkeserítő dolog zavarta az itteni aránylag kényelmes szolgálatukat: a poloska. Olyan házat sehol sem lehetett találni, ahol ez az apró, de nagyon kellemetlen bogárka nagy számban ne tartózkodott volna.

Zsiga a negyedik emeleten lakott, de szobájába mégis tizenkét lépcsőn csak lefelé juthatott. Más volt a helyzet, ha a kávéház felől tartott haza, csak számtalan lépcsőn kanyarogva érhetette el a negyedik emeletet. A ház ugyanis a szikla oldalába volt építve.

Ezen reggelenként legalább ötven számár volt látható, azok iázása volt az ébresztő. Ugyanis az itteni lakások csekély örölnivalójukat a malomba számárháton szállították megőrizni. Ez az épület egy magyar asszony tulajdona volt, aki már sok évvel ezelőtt költözött ide. Azért szállásolta ide magát, mert a városban ez volt az egyedüli hely, ahol aránylag kevés volt a poloska. Az asszony állandó harcot folytatott a poloskák ellen, de a kiirtottak helyébe hamar érkezett utánpótlás. Ezért itt is csak úgy lehetett aludni, ha egész éjjel égett a villany.

+++XVIII+++

Zsiga dalmáciai szolgálatát egy kis epizód zavarta meg; a minisztérium Udvarhely-megye közélélmzési kormánybiztosává nevezte ki. Azt a célt szolgálta, hogy a cséplésnél a parasztok a terményt ne tüntethessék el, hanem azt később elrekvirálhassák.

Állandóan járnia kellett a községeket, a gabonát az utolsó szemig számba venni, kijelölni, hogy a termelő mennyit tartott meg a maga és családja számára; még az ocsút is számon kellett tartani. Ehhez még az is hozzájárult, hogy benzint és más kőolajterméket csak az ő aláírására adták ki a kőolajfinomítók.

Nem volt nehéz szolgálat, mert a jegyzők mindig kényelmes fogatokat bocsátottak rendelkezésére, természetesen, ingyen így az úti-számla teljes egészében neki megmaradt, ami havonta meghaladta a kettőezer koronát, akkor, amikor a főhadnagyi fizetése csak kétszázhuszonöt korona volt. Mikor tehette, szemet hunyt, hogy a földművesnek mégis maradjon a termékeiből annyi, hogy ne szenvedjen szükségét a családja.

Mikor ezt a megbízást kapta, és odautazott Kolozsváron át, arról értesült, hogy, mint azt ő előre sejtette, összefogdosták a románság vezetőit. Azzal vádolták őket, hogy bevezették és irányították az Erdélybe betört román sereget.

Ezek között rátalált a volt tanárára is. Ügyes cselt eszelt ki. Hogy neki azt kihallgatás és helyszíni szemle céljából volt szolgálati helyére kell kísérnie; sikerült valóban egy nyílt-parancsot kapnia, hogy ő, mint fogolykísérő, személyesen viszi oda. Természetesen a tervnek megfelelően, Ozsdolára vitte a nagynénjéhez, aki egyenesen megörült a vendégnek.

Ugyanis a kilencvenhez közeledő nő nagyon egyedül érezte magát. Egy levélkét küldött a tanár által megadott címre, Dórinak címezve:

- „Apucid biztonságban van, ne féltsetek, ne keressétek! Te pedig szorgalmasan tanulj magyarul. Lehet, hogy nagy szükséged lesz arra. Ölel nagy pajtásod: Zsiga.”

Udvarhelyen nagy tekintélye volt, legjobban mutatta, hogy a vendéglőben a rendszeresített két hústalan napon is kacsasültet, vagy más hasonlót fogyaszthatott, természetesen a különteremben, a tulajdonos családjával, hogy ne lássák a vendégek, akiknek legfeljebb savanyú tüdőt szolgáltatott a hús pótlása céljából.

A kitűnő cigány-zenekar naponta éjfélig kizárólag neki muzsikált; ezért a helyiség cseh származású ezredese majdnem megpukkadt, de a mórék úgy gondolkodtak, hogy ott muzsikálnak, ahonnan könnyebben elő lehet csalogatni a bankót. A dús jövedelmét itt is sikerült elkölteni.

+++XIX+++

A termékek összeírását befejezték, a további otlletére nem volt szükség.

A következő teendőket, vagyis az összeírt gabona összegyűjtését, rekivirálását, már a segédtisztje: Kukuly zászlós is el tudta intézni. Ő bevonult az előbbi beosztásába, Szebenikóba. Ott már a helyzet paprikás volt, érződött, hogy valami készülöben van. Csakugyan, rövid idő múlva, kitört az úgynevezett őszirózsás forradalom. A front tüneményes gyorsasággal felbomlott; a harcosok igyekeztek eleget tenni a miniszter parancsának, aki nem akart katonát látni. A katonák mindent hátrahagyva, igyekeztek haza. Mikor kezdődött a harc, akkor a háború éltették, most ellenkezőleg, a békét!

A „zöld káder” - azaz a jugoszlávok, mindenütt átvették a hatalmat. Legelőször a tengerészet csatlakozott a forradalomhoz; ez érthető, mert a matrózok többsége jugoszláv volt. Dalmáciából a katonáknak nem volt könnyű hazajutni, mert az egész megalakult Jugoszlávián át kellett volna eljutni, s azok nem mutattak nagy barátságot velük szemben. Az egész dalmát tengerpartról Szebenikóba gyűltek össze a magyarok. Ott a vár, mely a védelem céljából szintén messze hordó ágyúkkal volt felszerelve, hogy elhárítsák az esetleges olasz támadást a kikötő ellen, ami a birtokukban volt. Onnan órák alatt porrá lőhették volna a várost, és a kikötőben horgonyozó hajóhadat. Vagy ötezer gyalogos és háromszáz tiszt gyűlt ott össze, lőszerük is volt bőven.

A jugoszlávok nem tehettek mást, alkudozni kezdtek. Felajánlották, hogy rendelkezésükre bocsátanak vagy nyolc-tíz szerelvényt, azzal vasúton hazajuthatnak. Ezt nem fogadták el, mert a sziklák közt felaprózva megsemmisíthetik, vagy akár fel is robbanthatták volna. Később az is felajánlották, hogy a fegyverzetüket is magukkal vihetik, ez se vezetett megegyezésre. A városban biztonságban érezték magukat, mert leverésük nagy áldozatokba került volna.

Végül kikényszerítették, hogy két nagy hajót bocsássanak rendelkezésükre, így tengeri úton mehetnek Fiuméig. A két hajóból egyik a Kossuth nevű, nagy szállítóhajó, a másik a Dráva nevezetű személyszállító volt, ez utóbbi eddig a part menti szolgálatot látta el. Egy viharos napon szálltak hajóra, teljes fegyverzetüket is magukkal vitték. A tisztek mind a kényelmes kisebb személyszállító hajóra ültek, csak Zsiga és öt fiatal tengerésztiszt ült a teherhajóra az ötezer emberrel. Nehogy a nyílt vízen elsüllyeszthessék, a legelőkelőbb polgárok közül húszat, mint túszt, magukkal vittek a hajóra.

A két hajó délszláv személyzete elhagyta a hajókat, nem voltak hajlandók őket kiszolgálni. Ez nem okozott fennakadást, a tengerésztisztek értettek az irányításhoz, Zsiga pedig óránként váltva az embereket - mindig elegendő számban - vezényelt a nagy kazánokhoz, hogy a szén lapátolják.

A zárt öbölből kijutva sokkal erősebb volt a vihar, még a túlterhelt hajót is megtáncoltatta, s egymás után az embereket elérte a tengeri-betegség. A kisebb hajón utazók mind betegek lettek. Nem a nyílt vízen, hanem a szigetek közt lavíroztak Fiume felé; még nem volt fegyverszünet, félni kellett attól, hogy az olasz hajóhad útközben meglepi őket. Egyébként az utazás elég zavartalan volt, csak egyszer történt, hogy az egyik tengerésztiszt a világítótorony jelzését félreértve, majdnem egy sziklának vitte a hajót.

Reggel felé elült a vihar, gyönyörű derült ég alatt kanyarodtak be Veglia felől a fiumei öbölbe; csodálkozva szemlélték, hogy tíz hadihajó szép félkört alkotva közeledik feléjük, majd mögöttük is bezárta a kört. Egy kisebb őrhajó siklott az övük mellé, és felszólította a vezetőket, hogy ha félórán belül le nem rakják a fegyvereiket, tüzet nyitnak rájuk. A tisztek között Zsiga volt a rangidős, ő azonnal elrendelte a leszerelést. Amikor ez megtörtént, a hadihajók díszkísérete mellett futottak be a kikötőbe.

Azt elismerték, hogy a leszerelésük után a legudvariasabban bántak velük; a legénységet egy nagy raktárban, a tiszteket egy nagy Amerika-járó személyhajón szállásolták el, ahol még táncterem és uszoda is volt, mindenki külön kabint kapott.

Az ellátásuk is kitűnő volt, de a hajót nem volt szabad elhagyni. Egy héti szemlélték a fedélzetről a parti eseményeket.

Délelőttönként az olaszok vonultak végig folytonos „evviva” kiáltások közben, délután pedig a jugoszlávok, csak ezek „zsiviót” harsogtattak. Közbe-közbe egy kis lövöldözés is előfordult.

A harmadik napon De Annuzió vezetése mellett befutott a kikötőbe az olasz hadihajóraj; félelmetes csatahajók, cirkálók, rombolók kíséretében.

Egy hét múlva mindenkit elláttak útlevéllel, mindenkinek a szülőhelyüket jelölve végcéllal, ezért a Zigáé Kovásznára szólt.

Utána vonatra ültették őket. A tisztoktól nem szedték el a kardot és a pisztolyt. Egy kedves tábori pap mindazon búslakodott, hogy vége a háborúnak, és neki még csak egy emléke sincs. Zsigát környékezte meg, hogy adja el neki a kardját, pisztolyát, finom bosnyák cigaretták ellenében, mert ő úgysem cigarettázik. Megtörtént a vásár, ötszáz cigaretta volt a vételár. A következő állomáson jugoszláv járőrök járták végig a kocsikat, és minden fegyverfélét elkoboztak. A papocska emlék nélkül maradt. Volt miről tréfálkozni egész Budapestig.

+++XX+++

Nagyobb nehézséget okozott a fővárosból való továbbjutás. Ott az első élményük az volt, hogy a hajtókájukról letépték a csillagokat. Ez nem is bántotta őket, mert otthon békében nincs semmi szükségük azokra. Nagy baj volt, hogy a szerelvények egymásután indultak a Keletiből, de azokra lehetetlen volt feljutni, mert már a betolásnál zsúfolt volt még a kocsik teteje is. Aztán rájöttek a megoldás módjára ők is. Kigyalogoltak a rendezőbe, ott már sikerült egy másodosztályú kocsi peronjára bejutni. Két barátja is arra utazott, mint Zsiga. Betolatas után arra sem sikerült a várakozóknak feljutni. Szánakozva nézték, hogy egy csinos fiatal lányka fel-alá szaladgál, remélve, hogy valahová feljutni mégis csak sikerülni fog. Megszánták. Zsiga megszólította: - Kislány! Akar-e utazni?

- Tápióbicskére kellene menni a szüleimhez.

- Ha nem fél tőlünk, adja fel a csomagját, aztán maga is feljut az ablakon át.

A lányka örömmel tett eleget a felszólításnak. Feladta a csomagot, majd két kezénél fogva őt is beemelték az ablakon. A kocsikon nem volt olyan ablak, amiben üveg is lett volna. A kis szőke szépség bemutatkozott, hogy ő Sz. Marica egyetemi hallgató. A zavaros időkben nem mer a fővárosban maradni, inkább nem tanul tovább, szeretne s szüleihez hazajutni, akik föld-birtokosok. Hogy háláját kimutassa, mindhármukat megcsókolta.

A széplány pusziya - mi tagadás - mindhármuknak jól esett, mert ilyenhez már régen nem volt részük. Egyikük nem is állta meg, hogy megjegyezze:

- Kislány! Ilyen viteldíjért szívesen elvinnénk hosszabb útra is.

A vonat útnak indult. Csak Kőbányán volt egy kis fennakadás; a két leghátsó kocsi nem bírta a túlterhelést, így azokat leakasztották az elkeseredett utasokkal együtt.

A kislány állomásánál a leszállás is a felszálláshoz hasonlóan történt. Hálapénz fejében akkor is puszival fizetett. Még akkor is integetett a kis kendőjével, mikor a vonat már messze járt. Ők szorgalmasan viszonozták. Egyikük nevetve jegyezte meg:

- Én úgy látom, hogy ez az ennivaló kis Marica nem csak ilyen rövid úton, hanem az életútján is szívesen elutazgatna bármelyikünkkel.

Ez a szerelvény Nagyváradig vitte őket; ott a két barátja elbúcsúzott, mert másfelé volt az útjuk. Zsigának várnia kellett, míg a hazája felé is indítanak egy szerelvényt. Nemsokára be is állt, de abban sem akadt. Egy harcos azonban tud segíteni magán.

Felállt az alsó lépcsőre, térdével odaszorította csomagját a felsőhöz, megkapaszkodott a korlátban. A vonat elindult. Már Csucsá Bucsá táján majd' odafagyott a keze a vasrácsához, már attól félt, hogy le fog esni, de végül szerencsésen eljutott Kolozsvárig. Az onnan induló másik szerelvényre már feljutott, sőt Aranyosgyérestől kezdve ülőhelye is akadt. Amikor Brassóban a háromszéki szerelvényre várakozott, egy tábori lapra a következőt írta:

„Dóri, Kis Pajtás! Élek! Megyek haza. Tudsz-e már magyarul? Ölel: Zsiga.”

Bedobta a postaládába, remélve, hogy talán rátalál. Otthon a szülei közösen már nyugdíjaztatták magukat, így mindig együtt lehettek. Örültek, hogy legalább így átélhették a nagy világégést. Aztán nem törődtek sem a hazai, sem a világpolitikával. A hírek azért mindig eljutottak hozzájuk is. Amikor hírét hallották a balázsfalvi gyűlésnek, melyen a románok kimondták az elszakadást, nagy volt mindenütt a felháborodás. A volt tisztek elhatározták, hogy mind felutaznak Kolozsvárra, és ott az ellenkezőt mondják ki.

Az utazás zavartalanul indult, de csak Csíkszerdáig, mert oda közben bevonult a román hadsereg. Azok szépen kiszedték őket a kocsikból, és egy kis váróteremben vagy kilencvenet összezsúfolva őrizték. Mivel éjjel nagy hó esett, másnap, karácsony első napján, egész nap havat lapátoltattak velük.

Másodnapon aztán két vasúti-kocsiba terelték őket és öt-öt tag őrséget adva kíséretül, útnak indították. Sejtették, hogy az a céljuk, hogy a Tömösi-szoroson át a Regátba vigyék őket, ahonnan ki tudja, mikor kerülhetnek haza.

Mikor Tusnádon megállt a vonat, az ablakon át leszóltak egy vasutasnak, hogy nevükben kérje meg a mozdonyvezetőt, hogy Tusnádfürdő és Bükkszád között a nagy kanyarnál lassítson. Úgy történt. Az őrség leszere-lése nem okozott nagy gondot, még csak a puskájukat sem süthették el.

Leugráltak a vonatról, az őrséget is leszállították, csak a fegyvereiket vették el, aztán jól bántak velük; cigarettával és élelemmel ellátva, útnak indították visszafelé. Tudták, hogy mielőtt azok jelentést tehetnek a tör-téntekről, ők már mind odahaza lesznek. Azután be, az erdő sűrűjébe, elindult mindenki a saját faluja felé. Zsiga a Bálványosvár, Büdösbarlang, Torja útvonalat választotta. Aztán a Feketeügy mentén. A mezőkön haladva ítélni, és megalakul Nagy-Románia.

Zsiga elhatározta, hogy egyelőre teljesen felhagy a politizálással. Csen-desen élt otthon, de nem is mehetett sehova, mert a saját falujában három hónapi időtartamra internálták, még a szomszéd faluba se mehetett. Ezt megkönnyítette az, hogy a csendőrség parancsnoka egy erdélyi származású román a háború alatt az ő őrmestere volt. Ettől megtudott mindent, ami a nagyvilágon történt. Apjának kis birtokát kezelte, és beszerzett három süldőt saját magának is, azokat hizlalta. Azt már világosan látta, hogy a tanárának jóslata beválik, azaz: Erdélyt a békeszerződés Romániának fogja ítélni, és megalakul Nagy-Románia.

Arról is értesült, hogy megalakult a székely-hadosztály, sőt, Csucsá-Bucsánál sikereket ért el. Összekötő érkezett onnan, itt is megkezdődött a szervezkedés. Fegyver, lőszer volt bőségesen, mert a német hadsereg az összeomlásakor felszerelésének nagy részét hátrahagyta; amit a székelyek gondosan elrejtették a bevonulók szeme elől. Zsigára terv szerint a Bodzai-szoros megszállása, őrzése jutott. Még két ágyúja is volt, a teleki pap mező-szélen lévő csűrében, a pelyva közé elrejtve. Már csak a jelre vártak, hogy egyszerre támadjanak.

Egy alkalommal Zsiga ismerős őrmestere elárulta, hogy előző nap, mikor Szentgyörgyön a szigurancán járt, egy hosszú névsort látott, s ott az ő neve a harmadik volt. Azonnal írást kért tőle, hogy szigoranciára utazhasson. Az őrmester által említett nevekből tisztán látta, hogy valaki elárulta a szervez-kedésüket, s most majd összefogdossák őket. A mészárosnak eladta a három hízóját, melyek már megközelítették a kétszáz mázsás súlyt, és leutazott Szentgyörgyre. A szigorancián előadta, hogy Nagyszebenbe akar utazni a kormányzótanácshoz, hogy hűségesküt tegyen, ezért útlevele van szüksége.

Egy másik útlevelet pedig Budapestre, hogy az egyetemen bevégezhesse a tanulmányait. Nyomatékra a titkár elé letette az egyik hízó árát. Tudta, hogy itt baksis nélkül semmire sem megy. A titkár félretolva a pénzt, szemrebbenés nélkül csak annyit mondott:

- Ez cigarettára sem elég.

Zsiga szó nélkül odatette a másik árát is. Készen volt arra, hogy akár a harmadik árát is odahelyezi, de arra már nem volt szükség, mert a titkár a szomszéd szobába sietett és rövidesen visszatért a két útlevéllal.

Zsiga hazaérve, elkérte apja arcképes igazolványát, melyet már a román hatóságok állították ki, mint „invactor skola de atast”, azaz román állami iskolai tanító részére. Ebből szépen eltávolította az apja fényképét és ügyesen a helyére tette a sajátját. Aztán őszintén elmondott mindent a szüleinek. Egy bizonyos, hogy neki azonnal menekülni kell. Ők itt lassan mindent értékesítsenek, és mihelyt tehetik, költözzenek a Balaton-menti házukba, amit elhalt nagybátyjuk hagyott rájuk, mint örökséget. Ott kettőjük nyugdíjából szépen éldegélhetnek, később ő is tudja valamivel támogatni őket.

Annyi biztos, hogy békeszerződéskor ez a hely Nagy-Románia lesz, ezért semmi esetre sem maradhatnak itt. Az anyja egy levélkét nyújtott át, mely tegnap érkezett. A kis Dóri iskolás betűivel volt írva.

„Kedves Zsiga! Látolsz, én tud már kicsit magyar. Tanulsz szorgos. Kis Pajtás nem feledesz. Puszig Dóri.”

Boldog mosollyal vágta zsebre, aztán búcsút vett szüleitől. Csak egy kis élelmiszer-csomagot vitt magával. Vonatra szállt. Mintha csakugyan Nagyszébenbe utazna, Kiskapusig mindig azt az útlevelét mutatta, csak ott vette elő azt, amelyik Budapestre szól. Oda ugyanis a román hadsereg bevonult. Sikeresen eljutott egészen Püspökladányig, a szerelvény onnan nem ment tovább. A nagy utas-tömeget beterelték a peronra, onnan semerre nem engedték tovább, még akkor sem, mikor a következő szerelvény befutott. Zsúfolva volt, csak a legutolsó másodosztályú kocsiban lézengett egy pár utas. Neki másodosztályú jegye volt Budapestig, ezért, mikor az ór háttal fordult, átlépett a korláton, és nyugodt léptekkel ment a hátsó kocsi felé. Sikeresen feljutott a kocsiba. Az egyikfülkében egy katonatiszt, egy civil férfi, és egy nő ült. Belépett oda. Csak akkor döbbsen rá, hogy a nő egy régi ismerőse, román. Attól félt, hogy elárulja. Hozzá fordult:

- Asszonyom! Megengedi, hogy ezt a kis csomagomat feltegyem a hálókba?

Látszott a nőn, hogy ráismert, de nem árulta el; közömbös hangon felelt:

- Tessék.

Elhelyezte a csomagját, és kilépett a folyosóra, cigarettázott. A vonat folytatta az útját. Az otthoniak figyelmeztették, hogy Szajolnál nagyon vigyázzon, mert ott szigorúan ellenőrzik az utasokat. Úgy történt. Alighogy megállt ott a vonat, minden kocsihoz járőrök siettek. Minden kocsiból több férfit kísértek be az állomásépületbe. Várta, hogy mikor kerül rá sor. Egyszer csak tovább indult a vonat, az ő kocsijukba nem jött járőr. Mikor a vonat a Tisza hídján haladt át, egy kalauz jött a kocsiba, akitől megkérdezte:

- Kalauz úr! Miért nem kutatták át ezt a kocsit is?

- Hát maga hogy került ide?

- Nézze! Román állami tanító vagyok és Budapestig szól a másodosztályú vasúti jegyem.

- Igen, de ez szalonkocsi...

- Szalonkocsi? Hát ki az a katonatiszt?

- Az Moosiu tábornok, a román hadsereg főparancsnoka.

- És az a civil-ruhás úr?

- Ő Diamandi meghatalmazott miniszter...

Ez már elég volt Zsigának. Közben a vonat befutott a szolnoki állomásra, és ő a csomagját otthagynva, sietve leugrott a vonatról az ellenkező oldalon, és felugrott az éppen Hatvan felé induló szerelvény utolsó kocsijába. Hatvan és Aszódon keresztül jutott el a fővárosba. Ott már nem félt. Kibérelt egy szobát, letelepedett. Már másnap felkereste az ismerős szerkesztőségeket. Ott kitörő örömmel fogadták, jó ismerősük volt, mert a háborús évek alatt rendszeresen küldözte nekik a különböző frontokról a hadi-tudósításokat; mindig egy kissé humoros mezbe öltöztetve az ott lezajló szörnyűségeket. Küldeményeinek minden lap örült, mert tiszteletdíjat sem kért azokért. Ugyanis akkor a katona nem politizálhatott, ha írt, azt először be kellett mutatni, engedélyezés céljából. A tudósításai így mind „Delta” és „Finia” fedőnevek alatt jelentek meg.

Azonnal hozzáfogott az írói és újságírói tevékenységéhez. Elhatározta, hogy ugyanolyan hangnemben fog írni, mint azt az utódállamok újságírói teszik. Naponta jelentek meg cikkei, vezércikkei a különböző lapokban, folyóiratokban, azonkívül az irredenta, nacionalista, sovinszta versei, de már nem a régi fedőneveit használta, hanem költött neveket írt azok alá. Különösen azok alá, amelyekben a munkásság szervezkedésének szükségességét fejtegette. A baloldali irányzatú lapok örömmel fogadták azokat. A szerkesztők jól tudták, hogy ki az írója a küldeményeknek. Mindig igazolhatták magukat, mert egy salgótarjáni vājár, egy ózdi olvasztár, egy diósgyőri marós, egy csepeli vas-esztergályos, vagy egy győri lakatos küldte be közlés céljából.

A rendőrség nyomozott, de nem jutott eredményre, mert azoknál a nagyvállalatoknál olyan családnevű mindig több-száz is volt. Ugyanis sok olyan családnév van hazánkban, amelyik gyakran előfordul: Asztalos, Kovács, Kiss, Nagy, Fekete, Szabó, Varga, stb. Még, ha a keresztnév is egyezett, az sem volt baj, mert azok könnyen tudták igazolni, hogy olyasmit nem is tudnának megírni.

Írásaiért tiszteletdíjat is kapott, de a nagyobb jövedelmet regényei jelentették, ezek sokszor elérték a második, sőt többszörös kiadást is.

A szerelmi lírának sem volt ellensége, - bár ő nem volt szerelmes. Ezekkel elérte, hogy a napi postája nagyra nőtt; a fiatal csitrik seregestől ostromolták randevúért, de legalább az autogramért. A neve alatt megjelent írásaiban került a politikát, ezek inkább olyan fiatalokat érdeklő, némileg szentimentális történetek voltak. A jövedelme napról-napra nőtt, kényelmes életet biztosított neki, sőt, a szüleit is támogatta.

+++XXI+++

Telt az idő, következett a trianoni béke; az mindenben igazat adott a tanárnak; az országot mind a négy oldalán körülnyírbálták. Az utódállamok még nacionálisabbak, sovinsztábbak voltak. Ő is követte a példájukat. Nemsokára ő lett a lehangosabb író és költő. Ennek aztán az lett a haszna, hogy a Horthy-korszakban rá sohasem gyanakodtak, pedig az igazi munkája nem ez volt, hanem a munkásság lelkesítése, felvilágosítása, nevelése; célja volt, hogy minden dolgozót egy táborba, öntudatra ébressze. Ilyen irányú cikkei, vezércikkei naponta jelentek meg a baloldali irányzatú sajtóban, természetesen ezek mind költött nevek alatt. A szervezett munkások száma napról-napra növekedett; a munkaadókkal szemben sikereket értek el, még az országgyűlésbe is be tudták juttatni képviselőiket. A harcukat a demokratikus irányzatú kisebb pártok is támogatták, így a munkássággal a hatalomnak számolnia kellett.

A trianoni béke értelmében az elcsatolt részek lakossága maga dönthetett arról, hogy meg akarja-e tartani a magyar állampolgárságát, azaz ahogy akkor mondták, repatriál-e. Már addig is a nagyobb városok pályaudvarain egész vagonvárosok keletkeztek a menekültekből, mert a kormány nem tudott gondoskodni az elhelyezésükről. Ezek még növekedtek a most kiköltözőkkel. Nehéz feladat volt ezek beillesztése a megfogyatkozott ország életritmusába.

Zsiga szülei az elsők között voltak az átköltözők között. Nekik nem kellett a vagonvárosok lakosságát szaporítani, mert ott volt a Balaton mellett a nagybácsitól örökölt házuk.

Annak ellenére, hogy mindkettőjüknek volt nyugdíja, az inflációs korszakban elég nehéz volt a megélhetés. Mint székelyek, maguk igyekeztek segíteni sorsukon; mindketten kitűnően értettek a gyapjú feldolgozásához, mosáshoz, ványoláshoz, fonáshoz, szövéshez, kötéshez, így hamar keresettek lettek az általuk előállított kötött és szőtt anyagok, meleg kesztyűk, pulóverek, de különösen a Zsiga apja által a fiatal bárányok bundájából készített magas-tetejű sapkák. Ezek ellenértékéből jól fenntartották magukat az akkor divatos csereüzletek útján; a sapkákból, pulóverekből hús, zsír, krumpli, vagy liszt lett.

Az évek múlásával a helyzet fokozatosan javult. A kisantant államai is követségeket állítottak fel a fővárosban. Később indokolt esetben látogatásokat is engedélyeztek, csak az útlevelekre előbb vízumot kellett szerezni a követségeken, meglehetősen borsos összegek ellenében megkapták. Zsiga is arra az elhatározásra jutott, hogy Erdélybe utazik; a patriotizmus, a szülőföld szeretete vonzotta, szerette volna látni azokat a helyeket, ahol gyermekkorát töltötte. Arra is kíváncsi volt, hogy mi lett a tanuló társaival, de a legkíváncsiabb volt arra, volt kispajtása hogy él? Az a kis csöppség sohasem ment ki emlékezetéből, de mindig csak úgy élt benne, mint akkor, pedig az eltelt idő alatt ő is nagyra nőhetett, valószínű, hogy már szép hölgy.

Útlevelet kért tehát, és azt személyesen vitte el a román követségre, hogy megkaphassa a vízumot. Egy régi körfolyosós házban volt a követség, az első emeleten. A portás a kérelmezőktől összeszedte az útleveleket és a díjakat. Bevitte azzal, hogy délfelé fogják megkapni. Nem volt más dolga, ezért a karfára támaszkodva ott várakozott. Nem sokkal később egy feltűnően szép barna lány haladt el mellette. Neki úgy tűnt, hogy őt alaposan szemügyre vette, aztán a portással hadarva hosszan beszélt, majd utána bement a követségre. Nagyot dobbant Zsiga szíve, mert az a lány nagyon ismerősnek tűnt neki.

Nagyon lassan telt az idő, mint általában szokott, mikor várakozni kell. Tizenegy óra tájban a nevét hallotta kiáltani, beszélítették. A szobában, nagy meglepetésére egy tisztjával állt szemben, akivel tizenhatban Mezőtúron egy házba jártak udvarolni. Még jobban meglepődött, mikor a vélt ismerőse közömbös hangon, románul közölte, hogy nem kaphat beutazási vízumot; a befizetett díjat vissza fogja kapni, s azzal a markába nyomta az útlevelet. Azon nagy meglepetéssel olvasta a szép hosszúkás betűkkel odaírt szavakat:

- Az ön erdélyi utazása a román állam szempontjából nem kívánatos! Mindenről megfeledkezve kitört belőle a szó:

- Óh, hogy az a sistergős istennyila csapna a szomorú fejedbe!

Hát mögötte ült a széplány, aki reggel elment mellette; a felkiáltást hallva, elkacagta magát.

- Miért szidja szegény Puskáriut, ő nem oka semminek?

- Miért? Oh, bocsánatot kérek, nem tudtam, hogy más is van itt, de az úgy tett, mintha nem ismerne rám, pedig Mezőtúron egy házba jártunk udvarolni: ő a nagyobb, én a kisebb lányhoz...

- Együtt udvaroltak? Ezért talán érthető a magatartása. Lehet, hogy féltékeny!

- A fészkes fenét! Bocsánat, megint elszóltam magam.

- Nem tesz semmit.

- Szóval féltékenységről szó sem lehet, mert ő jól tudta, hogy én nem vagyok szerelmes, csak az a tizenöt éves Eszti, egy kis cigánylányka, nagyon emlékeztetett egy kis pajtásomra, így szívesen beszélgettem vele. Hogy haragszom rád, annak oka van: Hogy lehet az, hogy valaki a valaha jó barátját nem ismeri fel? Nézze, hogy mit írt az útlevelemre!

- Tudom. Nem ő írta, hanem én...

- És miért, ha szabad érdeklődnöm?

- Annak több oka van.

- Szabad azokat nekem is megtudnom?

- Hogyne! Maga a leghíresebb irredenta író itt, naponta szidja az én népemet...

- Csak azt teszem, amit az ottaniak tesznek...

- És gondolja, hogy itt szívesen fogadják?

- Nem is vártam, hogy tárt karokkal várjanak!

- Pedig az könnyen megeshetett volna: legalább is, sok borsot törtek volna az orra alá, de valószínűbb, hogy le is csukták volna.

- A vízum dacára?

- Óh, okot, indokot találni mindig lehet.

- Azt mondta, hogy több oka is van?

- Valóban van. A követségnek határozott tudomása van arról, hogy magának semmiféle rokona nincs.

- Örvendek, hogy ennyire számon tartanak; igyekezni fogok most még jobban, hogy ezután se felejtselek el...

- Értelmetlen tehát, hogy miért akar oda utazni, vágya a szülőföldje iránt nem elegendő.

- Nézze! Maga őszinte hozzám, tehát én is őszinte leszek: Azt a kis kócos pajtásomat akarom felkeresni. Az nekem határozott ígéretet tett, és én ugyanúgy lekötöttem magam; magyar ember a szavát nem szegheti meg.

- Értem, tehát szerelemről van szó; a menyasszonyát keresi. Régen nem találkozott vele?

- Bizony, elég régen, lehet, hogy tizenöt éve.

- És azt hiszi, hogy ő még mindig emlékezik az ígéretére, hiszen az akkor még csak olyan karonülő lehetett...

- Bizony, nem sokkal nagyobb. De akaratos, makacs, ottani szóval kifejezve: mutuly volt, s bizonyára most is az lehet. Csak azért tanult magyarul, mert tiltották, de lehet, hogy másért is...

- Hogy érti ezt, hogy másért is?

- Úgy, hogy én azt ígértem, hogy ha jól megtanul magyarul, mikor nagyra nő, feleségül fogom venni.

- És maga szándékozik megtartani az ígéretét, amit egy gyereknek tett?

- Természetesen, hiszen ő is megtartotta.

- Megtartotta? Hogyan? Honnan tudja?

- Onnan, hogy most itt van Budapesten.

- És valóban megtanult magyarul?

- Úgy beszél, akárcsak én!

- Találkoztak?

- Igen, de úgy látom, hogy mégis elidegenedett tőlem...

- Ezt miből gondolja?

- Régen, amikor találkoztunk, mindig a nyakamba ugrott, összecsókol, és a fülembe suttogta: Sziga, én lesz tiednek feleség...

- És, ha most is azt mondaná?

- Akkor én kapnám karjaim közé! Így ni! És én csókolnám össze azt az igazi húséges teremtet...

Amit mondott, azt meg is tette. A levegőbe kapta Dórit és valóban összecsókolta. Az pedig megmutatta, hogy ugyanúgy tud hozzásimulni, mint valaha.

- Óh, hogy vártam ezt a percet. Soha, egy pillanatra sem tudtam feledni az én nagy barátomat, pajtásomat! Hogy féltem attól, hogy engem, a kis gyermeket elfelejtetted. Most olyan boldog vagyok. Jól megtanultam magyarul; ezért követelem, hogy beváltsad az ígéretedet...

- Feltétlenül, még ezen a héten, hány nap múlva...

- Sajnos az nem pár nap múlva, hanem talán sok hónap múlva lehetséges.

- Miért?

- Én román állampolgár vagyok, te pedig magyar. Sok időbe telik, míg engedélyt nyerhetünk...

- Akkor pedig nem kérünk engedélyt.
- Hanem?
- Összeházasodunk engedélyük nélkül!
- Hogyan?
- Emlékszel, hogy nekem mindig szót fogadtál? Megteszed-e most is?
- Feltétlenül, és mindig!
- Sokáig kell még itt lenned?
- Tíz perc múlva kezdődik az ebédszünet...
- Akkor telefonálok.

Felvette a kagylót, a központtól kapcsolást kért, a külügyminisztériumot hívta. Mikor jelentkezett, beszélni kezdett.

- Halló! A külügy? Bent van-e még a titkár úr? Igen? Kapcsoljon át! Halló! - Te vagy az, Tibor? Kérlek, várj meg ott. Negyedórán belül ott leszünk, többes számban. Köszönöm. Szervusz.

- Mit akarsz?
- Hasznát akarom venni a trianoni békének.
- Hogyan?

- Rövidesen megtudod. Most én lemegyek, a kapu előtt várlak. Te szó nélkül beülsz mellém a kocsiba. A többit ott megtudod.

Lesietett, kapott kocsit, mindig néhány ott szokott állni. Tíz perc múlva Dóri beült hozzá, röptek a külügy felé. Rövidesen odaértek. A titkár várta őket, habár a hivatalos idő ott is lejárt. A titkár is tisztvársa volt a világháború idején.

- Szervusz, Zsiga! Így már értem a többes-számot! Kezeit csókolom, Dórika! Határozottan kijelenthetem, akkor is szívesen várakoztam volna, ha Zsiga nélkül érkezik.

- Te ne udvarolj! Bemutatom neked a menyasszonyomat.

- Az már más. Akkor szeretettel gratulálok! Azonban így is kijelenthetem, hogy irigylem Zsigát. De kötelességemnek tartom figyelmeztetni, hogy ez a költő, naponta százszámra kapja a szép fiatal nőktől a leveleket.

- Bízsa csak rám, ezután én leszek a titkárnője...

- Az már más, a maga kezei közül még én sem igyekeznék szabadulni. Mondjátok, hogy mivel szolgálhatok?

- Nem sok, csak egy héten belül meg akarunk esküdni.

- És engem akartok felkérni tanúnak, vagy amint mondják, násznagynak? Örömmel teszek eleget.

- Az természetes, hogy neked ott kell lenned. Más a baj.
- Mi lehetne? Van anyakönyvvezető, van pap, van diszpenzáció...
- De Dóri román állampolgár!

- Tyűh, ez már fogas kérdés. Az egy hétből sok is lehet...
- Dehogya lesz sok hét! Ti adtok neki egy állampolgári bizonyítványt!
- Mi adunk-e? Az lehetetlen!
- Hogy volna lehetetlen? Ott a trianoni béke, mindenki megtarthatja a régi állampolgárságát; Dóri magyar képzőintézeti tanár lánya, tehát született magyar.
- De a repatriálás ideje már rég lejárt. Sőt, azt is megkérdezem, hogy most milyen címen van itt? Útlevéllal jött?
- Ne hülyéskedj! Ne légy bürokrata!
- Legálisan vagyok Budapesten. A román követség titkárnöje és tolmácsa vagyok.
- Lecsapott a mennykő! Ne hetekre, évekre számíthattok!
- Nézd! - Amint láttad, beszéd közben írtam két sort erre az elsárgult papírra, sőt, a kelt bélyegzőt is ráütöttem; csak egy hármashelyett véletlenül kettőt írtam. Ezt Dóri itt aláírja. Te nem tudsz semmit, nem tudtad, nem is nézed meg.
- Nehogy azt hidd, hogy hamisításra akarlak rávenni, tőled csak azt kérem, hogy csengess a hivatalsegédnek, hogy ezt az ügydarabot tegye a helyére...
- És?
- És én holnap kérek a külső szobában egy állampolgársági igazolást, és azok a régi irat alapján ki is fogják azt állítani, mert az előkeresett irat alapján szabályszerűen járnak el.
- Ebből nagy baj származhat. Esetleg diplomáciai jegyzékváltás. A követség tagja, alkalmazottja; mégpedig a legbizalmasabb beosztásban, aki minden titkukat tudja. Biztos a diplomáciai háború.
- Hát aztán? Tehettek ti arról?
- Kémkedéssel fogják vádolni.
- De nem az ő kémük. Sőt, irigykedhetnek rátok, hogy ilyen jó hírszerzőitek vannak nektek. Ti fedve vagytok. Akár esküt is tehetsz, hogy te sohasem láttad azt az írást...
- Bánja a fene, ha én valóban nem nézem meg, hogy mi van abba írva... Csengetett... a belépő hivatalsegédet utasította:
- János! Itt van egy régi okmány. Tegye az irattárba, a helyére. Rajta a dátum.
- Köszönöm, pajtás! Szombaton, jelenj meg nálunk, a Balatonnál. Násznagyra valóban szükségünk lesz.
- Dóri nem szólt semmit, csak átkarolta és megcsókolta.
- Miért nem szólt előre, hogy ez a jutalom? Ezért még személyesen is hajlandó leszek más alkalommal hamisítani...

Minden úgy történt, ahogy azt Zsiga előre elgondolta. Másnap reggel megjelent a hivatalban, és Dóri állampolgárságának igazolását kérte.

Az ügyintéző felhozatta a régi aktákat, és azok között rátalált a már elsárgult beadványra; tehát a szabályszerű állampolgársági bizonyítvány kiadásának semmi akadálya nem volt.

A román követségben eleinte csodálkoztak, hogy a titkárnőjük eltűnt.

A rendőrség útján kezdték kerestetni - annál is inkább, - mert a követ Dórinak anyai részről való nagybácsija volt. A nyomozás nem vezetett eredményre. Aztán a követ egyik napon a napilapokat átfutva, abban legnagyobb meglepetésére az alábbi kis hírt olvasta:

- Bende Zsigmond, lapunk főmunkatársa, a közismert író, és költő, eljegyezte Péterffy Teodóra kisasszonyt. Esküvőjük szombaton lesz az író balatoni nyaralójában, szűk családi körben. A szerkesztőség szívből gratulál a fiatal párnak, sok szerencsét és boldogságot kíván.

A követ végignézte a többi újságot is, és mindegyikben ugyanazt olvasta. Autóba ült és rohant fel a külügyminisztériumba. Ott a miniszter távollétében a titkár fogadta. A követ előadta panaszát, és tiltakozott az esküvő ellen azzal, hogy a lány román állampolgár.

- Már engedje meg, Kegyelmes uram, de valószínűleg téved abban, hogy a lány román állampolgár...

- De hiszen unokahúgom, és a követség legbizalmasabb alkalmazottja; ezért mégis jól ismerhetem.

- Még így is tévedhet. A szerelmesek titkolóznak. Az író nekem a legjobb barátom, évekig együtt harcoltunk, tisztársam. Nekem számtalanszor elmesélte, hogy ki a menyasszonya Erdélyben, és azt is, hogy a kislány a trianoni béke után fenntartotta a magyar állampolgárságát. A határok egy ideig szétválasztották őket, most találkoztak.

- Lehetetlen. Ezt bizonyítani is kellene.

- Természetesen megvannak a régi okmányok, hogy kik kérték akkor, hogy megtartsák állampolgárságukat. Utána nézhetünk.

Csengetett, behívta a külső irodából az osztályvezetőt.

- Geredássy úr! Aadtak ki maguk Péterffy Teodóra részére állampolgársági bizonyítványt?

- Igen, emlékszem, két nappal ezelőtt. Én írtam alá.

- Minek alapján?

- A repatriálásokkor ő maga kérte. Előkerestük az irattárból, és annak alapján állítottuk ki.

- Lesz szíves nekünk is megmutatni az iratot?

- Azonnal hozom; felhozatom az irattárból azt a nagy aktacsomót...

Nem sokkal később behozta. A követ sokáig nézte az elsárgult lapot, csóváltatta a fejét. Azonnal ráismert az aláírásra, hiszen naponta látta, hogy annak valódisága kétségtelen, csak az ment nehezen a fejébe, hogy az akkor még iskolás kislány aláírása ugyanolyan, mint most.

- Nézze, Titkár úr, nem kutatom az okot, az aláírás kétségtelenül az övé. Igaza van: ez csak titkolózás, ez csak szerelem lehet, mégpedig nagy szerelem, amilyen évszázadonként csak egyszer fordulhat elő.

Ha piszkálnám a dolgot, honfitársai, értem alatta a románokat, kémnek tartanák. Én tudom, hogy az unokahúgom sohasem lesz a népének árulója, vagyis nem kém. Nincs értelme, hogy a boldogsága útjába álljak. Felejtjük el az egészet.

+++XXIII+++

Zsiga már akkor, mikor a követségről jöttek, egyenesen a Déli-pályaudvarra vitte Dórit, nem akarta, hogy a fővárosban maradjon. Addig, míg megesküdnek, a Balatonnál, szüleinél lesz a legnagyobb biztonságban. Még azt sem engedte meg, hogy a holmijáért a lakására menjen. Tudta, hogy otthon van egy kiadó szobájuk; úgy gondolta, hogy Dóri odautazik és kibérli azt hosszabb időre. Ha nem ismernek rá, akkor titokban is tartja kilétét addig, míg ő is hazautazhat. Neki előbb meg kell szereznie az állampolgársági bizonyítványt és a diszpenzációt. Nem kételkedett abban, hogy az könnyen fog sikerülni. Remek meglepetést szerezhet a szüleinek.

Dórral sebesen haladt a gyorsvonat, ennél még sebesebben képzelet, a múlt és a jelen meglepő eseményei száguldoztak át elméjén. Az egész életében mindig bízott Zsiga ígéretében, bár az némileg az ő szemében is lehetetlennek tűnt. Hat éves korában látta utoljára, azóta tizennégy év telt el. A nagy barátja tizenegy évvel volt nála idősebb, egy picike kislány és egy nagy diák; boldog volt, hogy ő akkor pajtásul választotta.

A felnőttek csak nevettek az ő házassági felajánlkozásán, de most látja, hogy pajtása talán már akkor is gondolt annak a lehetőségére. Bizonyosság az is, hogy a háború alatt is küldött neki többször üdvözlő-lapot. Otthon és nagyszüleinél nem sok szeretetet kapott; magyar szót nem is hallott. Pedig a nagy diák ígérete úgy szólt, hogy csak akkor, ha tökéletesen megtanul magyarul beszélni.

Ő úgy érezte, hogy a fiú ígéretében megbízhat; ezért görcsös igyekezettel gyűjtögette az ellesett magyar szavakat. Micsoda fájdalmat okozott, mikor azok elvesztek. Aztán újrakezdte! Középiskolás korában még fizetett is magyarul tudó társainak, hogy egy-egy mondatát magyarra fordítsák.

Majdnem kétségbe esett, mikor közējük állt az országhatár, már majdnem minden reményét elvesztette. Aztán, mint titkárnő működött egy nagyvállalatnál; itt aztán tökéletesíthette tudását, mert ott mindkét nyelven jól beszéltek. Kezdetben csak rendszertelenül rakta össze a gyűjtött szavakat, de aztán nyelvtant is szerzett, és mikor tehette, magyarul beszélt. Már középiskolás korában érezte, hogy a gyermekkorának pajtáskodása komoly szerelemmé változott. Mennél jobban tiltották, hogy magyarul tanuljon, annál dühösebben igyekezett azt megtanulni.

Végül sikerült! El sem tudta képzelni, hogyan találkozhatna régi pajtásával. Aztán a szülei egymás után meghaltak, ő egyedül maradt. A nagybácsija vette pártfogásába, és mikor azt kinevezték követté, mint titkárnőjét magával vitte Budapestre. Érezte, hogy most jogosan neheztel rá, hálátlanul tartja. Azon gondolkozott, hogy engesztelhetné meg. A legfontosabb azonban az, hogy az álmai valóra váltak.

Zsiga azonnal felismerte, amikor a folyosón elment mellette. Nem árulta el azonnal magát; kíváncsi volt, hogy ő is ráismert-e? Egy kissé csodálkozott is, hogy azonnal nem ismerte fel. Nem gondolt arra, hogy egészen más egy húszéves hölgy, mint egy aprócska kislány. Annyit azonban azonnal megállapított, hogy őt erősen figyeli, talán csak nem hisz a szemeinek... Tudta azt, hogy Zsigának semmiféle rokona nem maradt Erdélyben, azért remélte, hogy csak az ő kedvéért akar oda utazni. Azt, hogy utazása nem kíváncsatos, valóban ő írta az útlevelebe; határozottan féltette, hogy odaautazzon, mert abban biztos volt, hogy ott legalább is kellemetlenkednének neki. Puskáriut is ő kérte meg, hogy tegyen úgy, mintha nem ismerte volna fel.

Aztán észrevette, hogy ő is ráismert, de azért egyelőre nem vallott színt, hanem beszéltette. Úgy látszott, és azért beszél, hogy megállapítsa: valóban jól beszél-e magyarul?

Zsiga beszéde vallomásnak is beillt; már látta, hogy itt a döntő pillanat. Mégis váratlanul érte, mikor Zsiga a magasba kapta, és magához ölelte. Egy pillanatig sem ellenkezett, hanem ugyanúgy lapult, simult hozzá, mint valaha, négyéves korában. Nem állta meg, hogy ugyanúgy a fülébe ne suttozja:

- Sziga! Én vagy lesz tiednek feleség...

És most már úgy is lesz. Végtelenül boldog volt.

A vonat végre megállt a céljánál. A Zsiga utasítása szerint járt el, vagyis csak akkor árulja el magát, ha nem ismerik fel. Azt, hogy a szoba még nincs kiadva, tudta Zsigától. Terve csak félig sikerült, mert Zsiga apja ott volt az állomáson, és azonnal ráismert. Zsiga ugyanis a biztonság kedvéért mégis táviratozott, de csak annyit, hogy a gyorsal érkezik a menyasszonya. Arról megfeledkezett, hogy ki az a menyasszony.

- Sejtettem, Húgocskám, hogy csak te lehetsz az a bizonyos menyasszony; az a számár fiú csak annyit táviratozott, hogy érkezik a menyasszonya. Azt, hogy ki az, ránk bízta, hogy találjuk ki. Mint láthatod, én kitaláltam.

Nagy szeretettel ölelte magához.

- Oh, ha tudná, Domi bácsi, hogy mennyire örülök.

- Hogy mondtad? El foglak árulni Zsigának, hogy még nem tudsz jól magyarul. Én neked nem Domokos bácsi vagyok.

- Inkább kijavítom: itt vagyok Apucikám! Félek attól, hogy Zsiga el találja halasztani az esküvőt.

- Mikorra gondoljátok az esküvőt megtartani?

- Ha minden jól megy, holnap, vagy holnapután. Vagyis, ha Zsiga addig meg tudja szerezni a diszpenzációt...

- Hű-ha! Ez aztán a tempó! Anyád akkor már készülhet!

- Apuka! Valamire gondoltam. Kiadták-e már a szobát?

- Még nem.

- Ha anyus nem ismer rám, ne áruljuk neki addig, míg Zsiga hazaér. Már előre örülök az ő meglepetésének. Én egy évre kibérelem a szobát.

- Az igazán jó lesz. Valószínű, hogy nem fog rád ismerni, hiszen négy-éves korodban látott utoljára. Most egy kissé más formád van. Én is csak úgy ismertem rád, hogy Zsiga táviratozott, hogy jön a menyasszony; mivel mi arra biztattuk, hogy ideje volna már megházasodni, mindig az volt a kifogása, hogy csak akkor, ha egy olyanra talál, mit az ő régi kócosa volt; arról gondoltam, hogy csak rólad lehet szó. Azt mindig láttuk rajta, hogy nem feledte el az ő kis pajtását. Elismerem, hogy érdemes volt eddig várnia, mert egy ilyet, mint te vagy, messze földön nem talált volna...

- Mi tagadás, jólesik, hogy Apuka sem talál olyan akármilyennek.

- Az a szerencse, hogy anyád még nem tudja, hogy én Zsigától táviratot kaptam, így sikerülhet a tréfa.

Mikor hazaérték, ő valóban nem ismert rá.

- Asszonykám! Hozom az új lakódat. Ne haragudj, hogy tudtod nélkül kiadtam a szobát. Egyelőre egy egész évre bérbe vette, lehet, hogy tovább is marad. Legalább nem változnak a vendégeink.

- Isten hozott, kislányom! Örülök, hogy ilyen lakónk lesz. Azt előre mondhatom, hogy itt nálunk, jól fogd magad érezni, mert ez csodaszép hely; ilyen több talán az egész világon sincs. Honnan jöttél?

- Erdélyből... Nem bírtam ki tovább ott a románok között.

- Azt nem csodálom. Lásd! Én román származású vagyok, és mégis azt mondom. Az igaz, hogy már úgy szólva nem is tudok az anyanyelvemen beszélni. Te a megszállás alatt tanultál-e románul?

- Tudok románul, de lehet, hogy én is elfelejtem, mert oda többé nem szándékozom visszatérni. Az nagyon veszélyes volna, mert, ahogy mostanában szokták mondani: disszidáltam.

- Az egy kissé bajos, mert ha az útleveled lejár, könnyen visszaadnak, mint idegen állampolgárt.

De egyet gondoltam: Majd szólok Zigának. Neki kitűnő összeköttetései vannak; ő majd meg tudja oldani, hogy itt maradhass. Még talán a magyar állampolgárságot is meg tudja szerezni.

- Óh, ezt előre is nagyon szépen köszönöm.

- Most jó lesz, ha megpihensz, fáradt lehetsz. Ez lesz a szobád. Innen gyönyörű a kilátás a tóra. Holnap aztán mindent részletesen megbeszélünk. A vacsorádat majd beviszem, ágyban is vacsorázhatsz.

Dóri bement a szobájába, örült, hogy terve ilyen jól sikerült. Leendő anyósa azt mondta a férjének:

- Nagyon örülök, hogy ilyen aranyos lakót szerezteél és azért is, hogy hosszasan marad nálunk; aztán meg télen lakónk nem szokott lenni; ez a kis többlet is jól jön nekünk. Olyan nyugdíjkiegészítés-féle.

+++XXIV+++

Dóri másnap körülnézett az új lakóhelyén; mindent jól megfigyelt, mert tudta, hogy ezután ez lesz az ő lakóhelye is. Csodálta a sok szépséget, ami elébe tárult.

Zsiga azt is közölte vele, hogy ezután itt laknak, itt dolgozik, itt ír és majd innen küldi be közlésre az írásait. Együtt járnak majd fürödni, csónakázni, vitorlázni, mesés életük lesz.

Estefelé hosszasan beszélgettek. Elmondta, hogy más oka is van annak, hogy nem akar Erdélybe visszatérni.

Ugyanis van neki olyan vőlegény-féleje, aki neki házasságot ígért; azt keresi.

Nagyon szerették egymást, de aztán közéjük került az országhatár. Most már kissé kételkedni kezd a hűségében, mert aki igazán szeret, annak még az országhatár sem lehet akadály.

- Teljesen igazad van, kislányom. Az csak egy élehetetlen alak lehet, sőt, talán gazember, aki egy ilyen lánynak tett ígéretét nem tartja be; épeszű ember egy ilyet, mint te vagy, nem hagyhat el, nem feledhet el. Te is feledkezzél meg róla.

Nemsokára haza jön a fiam. Nagyon jó társasága van, ő majd bemutat a barátainak. Meglásd, még vetélkedni fognak azért, hogy rájuk mosolyogj. Hány éve nem láttad a vőlegényedet?

- Ha jól emlékszem, tizennégy lehet...

- Hogy mondd? Hiszen akkor még te kislány lehettél...

- Igaz, hogy kicsi voltam, de ha valaki valakinek valamit ígért, azt tartsa be, álljon a szavának!

Akkor az ablakon át észrevette, hogy Zsiga közeledik az állomás felől, azért így folytatta:

- Azonnal jövök, csak egy kis dolgom van a szobámban.

Zsiga nagy hangon kiáltott:

- Itt vagyok, aranyoskám, és itt is maradok. Itthon fogok dolgozni. Nem kell a kiadnotok a szobát, én veszem bérbe!

- Sajnos, azzal elkéstél, már nem lehet. Apád tegnap egy évre bérbe adta!

- Ez nagy baj! Ki a bérelő?

- Egy szép erdélyi menekült kislány...

- Ha nagyon szép és fiatal, megeshet, hogy ketten is megférünk abban a szobában, még talán kellemesebb is lesz, mint ha egyedül lennék!

- Ne tréfálj! Egyébként is elkéstél, mivel neki amolyan vőlegényféléje már van, azt keresi...

- Felveszem a versenyt azzal a vőlegényfélével. Ha valóban nem akar, akad más... Jó, ne tréfáljunk. Felkészültél-e?

- Mire?

- Az esküvőre.

- Kinek az esküvőjére?

- Az enyémmre. Vagy talán több házasulandó fiad is van? Apunak táviratoztam. Nem szólt neked?

- Nem, az egy árva szót sem mondott.

- És a menyasszonyom sem mondta meg?

- Hiszen azt sem tudtam, hogy van menyasszonyod. Ki az?

- Ki lehetne más, mint a kis kócos... Szegény kicsi Dórim! Nos, ugyan kapsz egy olyan anyóست, aki még csak nem is ismer rád! Siess, Dóri! Mutatkozz be az anyósodnak!

Nem kellett megismételnie a hívást, mert abban a pillanatban már ott volt a pajtása ölében, úgy, mint valaha.

- Látod, Anyuskám, hogy nem is olyan élehetetlen, de nem is gazember az én vőlegényem; tizennégy év alatt sem felejtette el az ő Kicsikéjét. Elfogadsz-e hosszú időre állandó lakódnak?

- Az már biztos, hogy örömmel fogadlak, de az is bizonyos, hogy őt és apátokat eldöngetem, hogy így becsapott engem!

- Ugy-e, mondott valaha tiednek Dóri, hogy leszen tiednek feleség. Nagyok csak nevetgélész...

- Betyárok vagytok, hogy így becsaptatok, de biztos vagyok benne, hogy ilyen szerelem nem sok akad ezen a világon.

- Tudod-e, anyuskám? Tőled vettem példát, most fogtam hozzá, hogy elfeledjem az anyanyelvemet...

+++XXV+++

Másnap a vendégek és az ifjú pár útnak indult, hogy a polgári házasságkötés céljából felkeressék az anyakönyv-vezetőt, és utána megtartsák az egyházit is. Csak az édesanyjuk maradt otthon, hogy előkészítse az esküvői lakomát.

Kipirulva sürgött-forgott a konyhában, mikor egyszerre csak egy nagy fekete autó állt meg a bejárat előtt. Egy úr szállt ki abból és sietett be a házba.

- Raduleszku Corjolán vagyok, a román követ.

Az asszony megrémült; mi lesz most a fiatalokkal? Felfedezték, hogy hová menekült a disszidált kislány. Csak az vigasztalta, hogy így késve érkezett, ezért az esküvőt már nem tudja megakadályozni.

- Asszonyom! Látom, megijedt, mikor megmondtam a nevemet, és a foglalkozásomat. Nyugodjon meg! Nem akarok én semmi rosszat, nem bántom én azt a kis hamisítót, pedig megérdemelné.

- Hamisító?

- Igen, az. De megbocsátható a bűne, mert tettének oka az, hogy nagyon szeretett; megkereste, megtalálta azt a szeretetet, amit a családjában nem kapott meg. Hamisított, hogy magyar állampolgár lehessen; elképzelni sem tudom, hogyan, de sikeresen tette! Még ha akarnám, sem támadhatnám meg érte. Határozottan ügyesen csinálta. Nem is keresem, hogyan.

Csak az egy valami fáj nekem, hogy hozzám nem volt bizalommal. Igaz, akkor hivatalból is akadályokat kellett volna gördítenem az útjukba. Így jobb. Nemcsak a volt főnöke, hanem a nagybátyja is vagyok. Annál jobban megértem az ő cselekedetét, mert én nőtlen vagyok, mégpedig azért, mert engem is a családom akadályozott meg abban, hogy nem vehettem feleségül a szép magyar kislányt, akit nagyon szerettem; talán még most is szeretem.

Ebben a percben érkezett meg a násznép; meghökkenve nézték az ősz hajú követet. De Dóri nem habozott, azonnal a nyakába ugrott.

- Ugy-e aranyos Bácsikám, nem haragszol; ugy-e, megbocsátasz nekem? Te tudhatod a legjobban, hogy mit szenvedtem én, hogy nem tanulhattam magyarul.

De te voltál az, aki megértettél, sőt, segítettél abban, hogy gyorsabban tanulhassak. Tudod, hogy én halálosan szeretem ezt a rossz embert, amit neked sokszor be is vallottam. Ugy-e, megbocsátasz? Ugy-e, már nem is haragszol?

- Dehogynem! De csak azért, mert nem engem kértél fel násznagyodnak. De vendégnek azért itt maradok...

VÉGE A REGÉNYNEK

**Szüleim a házuk előtt, ami már elkészült
Balatonkenese-Üdülőtelenen**